

Watapana. Jaargang 1

bron

Watapana. Jaargang 1. Z.n., Den Haag/Nijmegen 1968-1969

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/_wat001196801_01/colofon.php

Let op: werken die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn.

[Nummer 1]

Het Autonomie Monument...

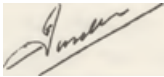
Ten Geleide.

In de Nederlandse Antillen is een streven merkbaar, met name onder de jongeren, om zich ook kunstzinnig-cultureel aktiever te gaan bezighouden. Mede in het kader van een grotere bewustwording van een eigen identiteit van de Antilliaan is dit van belang. De eigen identiteit immers vindt zijn weerspiegeling o.m. ook in de kunstzinnig-culturele expressie.

Er bestaan voor de Antilliaan echter nog weinig mogelijkheden om zijn artistieke talenten te ontplooiën door middel van publikaties of tentoonstellingen. Het initiatief van de redactie van 'Watapana' is om deze reden dan ook verheugend. De redakteuren hebben een zware verantwoordelijkheid op zich genomen. Uit het voorwoord van dit eerste nummer spreekt duidelijk de veelzijdige taak die zij zich hebben gedacht.

Ik wens de initiatiefnemers daarbij veel succes en spreek de hoop uit, dat zij een belangrijke bijdrage mogen leveren aan het culturele leven van de Nederlandse Antillen.

Gevolmachtigde Minister van de Nederlandse Antillen.

Dr. E. Jonckheer

Een woord van de redactie

Op een wereldbol zijn de Nederlandse Antillen zes kleine eilandjes, die met het blote oog nauwelijks waarneembaar zijn. Maar het zijn toch eilanden met eigen zeden en gewoonten, met eigen uitdrukkingsmiddelen, kortom met een eigen cultuurpatroon.

Zoals het meestal gebeurt in koloniale gebieden, heeft men daar ook veel overgenomen van de cultuur van landen, waarmee men in de loop der eeuwen in contact is gekomen.

Zo heeft bv. de literatuur van de Nederlandse Antillen een grote invloed ondergaan van de Nederlandse.

Er zijn, echter, ook nog Antillianen, die de eigen cultuur niet uit het oog hebben verloren. Antillianen, die zoals J.S. Corsen, naast vreemde talen, ook hun eigen moedertaal, het Papiamentu, hebben weten te hanteren om hun poëtische inspiraties e.d. tot uitdrukking te brengen.

M.a.w. Antillianen, die hun individualiteit hebben weten te handhaven. En dank zij dit feit, kunnen we vandaag spreken van: ‘de Antilliaanse literatuur’ naast ‘de literatuur in de Nederlandse Antillen’, waartoe ook Spaanse en Nederlandse literaire oeuvres gerekend worden, die door Antillianen geschreven zijn.

Het ligt in de bedoeling van dit tijdschrift U in de eerste plaats kennis te laten maken met deze ‘Antilliaanse literatuur’.

In tegenstelling tot vroegere Antilliaanse tijdschriften (‘Simadán’, de Antilliaanse Cahiers), willen wij naast alléén maar gedichten, ook nog korte verhalen, literaire essays en kritieken, vertalingen uit het Papiamentu, linguïstische verhandelingen over het Papiamentu en andere artikelen met een educatief doel, opnemen.

Hierdoor zou ‘Watapana’ niet alleen het karakter van een cultuur-oogst kunnen rijgen, maar ook van een kultuur-spreiding. Het wil de Antilliaanse cultuur zovéél mogelijk toegankelijk maken, óók op grotere afstand.

Aan boord van ‘Canoa’ (1961-1963)

de avant-garde was reeds aan de kant:
 de grote leeuw en de arend
 hadden de aftocht geblazen
 - Eligius, waar bistu bleven? -
 de fraaie semi-arts
 had zijn placenta doorgebeten

maar de jongen met de virginale naam
 bleef nog een tijdje doorsukkelen
 en Marius, de tweede Freud,
 dirigeerde het concert
 met zijn lange stok van jong hout

ook de voorvechter
 van de genetische stroming
 ‘indiaan in hart en nier’
 was aan boord

en de socioloog,
 die als een giraf boven de vergadering
 reikhalzend mekkerde: ‘alles flieszt
 und Canoa soll und musz flieszen’

en de jurist,
 die populair was om zijn musische capriolen
 en zijn verhandeling over het proces van Cortijo:
 ‘mos fumandi marihuanae omnibus musicis’

en de filosoof Vickie de Rijpe,
 bekend om zijn naar adem doen smakkend boek
 ‘van jou hou ik het meest’

toen kwam ‘le marquis de Paris’
 en het werd een lange diabolische nacht:
 hijsen in Sombrero en vrijen op z'n frans

door de maharadja uit de Libanon
werden wij moreel herbewapend:
we zagen het in den Oosten dagen

plotseling viel de stilte uit de hemel:
Helena werd ontvoerd!
neen, niet de Trojaanse,
maar de indiaanse uit Aruba

toen verscheen 'Sjaalie'
als een deus ex machina,
hij hief zijn magnetische stem
en bedwelmde alle sirenen:
Canoa stond weer in volle bloei....

EEN EX-LID van 'CANOA'

Letterkunde in de Nederlandse Antillen in het Papiaments.

Dit artikel handelt over de letterkunde in de landstaal van Aruba, Bonaire en Curacao, de literatuur in het papiaments. Het is een betreurenswaardige gewoonte van velen in Nederland om laatdunkend over deze taal te spreken; men heeft het dan denigrerend over ‘koeterwaals’, over ‘mengtaaltje’ of over ‘Dat-taaltje-hoe-heet-dat-weer’. Eerlijkheidshalve moet ik opmerken, dat de waardering van het Papiaments door Antillianen ook niet altijd even groot is geweest. Ik denk b.v. aan de Curacaoenaar Jesurun die notabene in 1897 een beknopte grammatica van het Papiaments het licht laat zien en zich in het jaar daarop haast te verklaren, dat men zijn werk niet beschouwen moet als een aanmoediging tot het aanleren van het Papiaments. Sterker nog: kort en bondig stelt hij vast: ‘het Papiaments is geen taal’. In tegenstelling tot deze meningen staan de waarderende uitspraken van de hoogleraren Lenz en Hellinga, waarop ik hier moeilijk nader in kan gaan. Hoe het ook zij, deze taal doet uitstekend dienst voor het dagelijks gebruik van ontwikkelde mensen en wordt thans gebruikt in politieke discussies, in kranten en tijdschriften, in toneelstukken, in literair proza, in poëzie en in wetenschappelijke verhandelingen.

‘Simadán’

De Antillen hebben verschillende auteurs en dichters voortgebracht, die zich van het Papiaments bedienen. Een opsomming van namen heeft weinig zin. Ik moet jammer genoeg voorbijgaan aan de werken van W. Kroon en Miguel Suriel, die de pen hanteerden in een tijd, dat een Papiamentse roman als een ‘Rara avis’ kon worden gekwalificeerd. Evenmin laat de ruimte toe een beschouwing te wijden aan het literaire tijdschrift ‘Simadán’, dat in de jaren veertig een kort bestaan heeft gehad maar van grote invloed is geweest op de groei en bloei van de literatuur in het Papiaments.

Indien ik mij beperk tot een paar Curacaose kunstenaars moet mijn voorkeur niet worden toegeschreven aan chauvinisme maar aan het feit, dat deze meer hebben gepubliceerd. Van de Bonairiaan Hubert Booi, die o.a. met zijn passiespel ‘Golgotha’ bewezen heeft zeer talentvol te zijn kan nog veel worden verwacht. Aruba heeft in Federico Oduber een figuur wiens sociale preoccupatie in enkele surrealistische gedichten op voortreffelijke wijze is verklankt.

Persoonlijk verwacht ik heel veel van de jonge, nog vrij onbekende dichter Henry Habibe, van wie hopelijk spoedig een gedichtenbundel zal worden gepubliceerd. Hij is ongetwijfeld begaafd en de liefde voor zijn geboorteland heeft hem enkele gevoelige, vertederende strofen in de pen gegeven.

De belangrijkste dichter en prozaschrijver is de Curacaoenaar Pierre Lauffer die nog met kop en schouders uitsteekt boven zijn tijdgenoten. Ik heb het voorrecht gehad aan het kraambed te staan van vele van zijn gedichten, zodat ik met onverholen bewondering kan getuigen, dat hij, om met Debrot te spreken, behoort tot de dichters bij de gratie Gods.

‘Patria’

Wanneer zijn eerste bundel ‘Patria’ verschijnt, heeft hij vele van deze gedichten reeds jaren in een vergeeld schoolschrift bij zich gedragen en als een kind aan zijn brede borst gekoesterd. Nog herinner ik mij hoe Luis Daal hem in een felle, vurige peroratie verweet: ‘Je onthoudt ons volk iets waar het recht op heeft!’ Uit deze bundel volgt hier een gedicht eerst in de originele versie en daarna in het Nederlands in de bewerking van Cola Debrot, die - hoe voortreffelijk ook - toch afbreuk moet doen aan de schoonheid van het gedicht.

Suspiro

Ki dusji sonjamentu ta
- Den mi momentunan perdí -
Di cosnan leu fo'i mi

Ki dusji ta di lubida
Realidad rondo di mi
Pa busca ilusion

Mi sa cu mi ta bolbe atrobe
Den mi mundu di tristesa
Pa berdad i amargura jobe
Manera piedra di sabada riba mi

I sinembargo mi ta persisti
Cu sigui mi locura
T'e cos mas dusji cu ta existi

Bestaat er iets heerlijkers?

Bestaat er iets heerlijkers
dan een droom
Iets heerlijkers dan zorgeloos bedenken
van alles
van alles
wat alleen maar kan gebeuren
in een vage, ijle droom?

Bestaat er iets heerlijkers
 dan te vergeten
 dat je straks terug moet keren
 in een wereld vol droefenis
 waar het keien regent
 van waarheid en bitterheid
 De kinderen schreien
 De moeders tobben zich af
 De haan kraait voor de derde maal
 En je ligt er maar
 En je droomt
 van iets heerlijk
 van iets pittigs
 of liever nog van iets
 bovenmate schoons.

In zijn proza is Lauffer evenmin te evenaren. Hij beheerst het Papiaments als geen ander; zijn verhalen zijn juwelen van de plasticiteit van deze taal al geeft hij zijn bundels bescheiden titels als: ‘Wiri-wiri’ (kruimels), ‘Raspá’ (schraapsel) en ‘Njapa’ (toegift).

Het is jammer, dat het werk van Lauffer niet in een wereldtaal is voortgebracht!

vertedering

Elis Juliana mag zich verheugen in een grote mate van populariteit omdat hij de kunst verstaat zijn gedichten, die eenvoudiger van structuur zijn dan die van Lauffer, op onnavolgbare wijze voor te dragen. Hij schildert typen, die soms boosaardig, soms dwaas en soms domweg zelig zijn, maar die allen gemeen hebben, dat zij om de een of andere reden de lezer vertederen. Zijn sterkste kant is dan ook het epische gedicht, ofschoon hij soms ook zeer gevoelig, bijna sentimenteel kan zijn, zoals b.v. in ‘Angel Pretu’ (zwarte engel) uit zijn bundel ‘Flor de datu’ (cactusbloem):

In moeders schoot vraagt het kind
 ‘Moedertje, bestaan er zwarte engelen?’
 Het enige antwoord, dat moeder geven kan, is:
 Ga nu maar stil slapen, mijn kind.

Evenals W.L. Penning jr., die in 1883 onder het pseudoniem M. Coens een dichtbundel uitgaf onder de bescheiden titel ‘Tienden van de Oogst’, noemt Luis H. Daal in 1963 zijn bundel ‘Kosecha de Maloa’. Hiermee heeft hij zich ge-

schaard onder de dichters in het Papiaments, nadat hij reeds bekend was geworden door zijn Spaanse proza: Daal is dan ook volkomen tweetalig. Hoewel van zijn hand ook verhalen in het Nederlands bekend zijn, zou ik hem niet drietalig noemen, omdat zijn Nederlandse werken duidelijk sporen van vertaling uit het Spaans vertonen. Hij mist de milde ironie van Lauffer en Juliana maar uit zijn gedichten spreekt daarentegen een idealisme, dat vooral in deze tijd weldadig aandoet. In een zorgvuldig verzorgde versificatie legt hij zijn gevoelens bloot op een wijze, die doet verwachten, dat hij in de toekomst Pierre A. Lauffer, die nu nog op eenzame hooft staat, naar de kroon zal kunnen steken.

drs. J. Ph. de Palm

[Gedichten Pedro R. Velásquez]

II

Awe nochi
 ku b'a habri bo bentana
 b'a tira afó bo brasa
 otro band'i kaja

Mirando bisinja
 bo kabés bentá pa suid
 ku strik i mispel den bo wowo
 bo n'sa ta ken bo ta

i den bo skochi di charada
 kresiendo den rámanan di kwihí
 awe nochi bo skinanan ta papia
 bo ta habri bo bentana
 i e lamunchinan ta bira bèrdè
 tra'i bo lomba

Pedro R. Velásquez

VI

Na mitá kurpa
 man na laria
 nan por a bin den kaja
 jen di flor
 jen di chupabèbè
 ku bok'i piedra
 nan ta krusa pía
 nan ta partí anja
 smaak bibo de lamunchi
 pa bisinja pèrde miedo

i e mucha muhénan ku karisia'i sinta
 aínda no ta kòrda
 un doló skondí den nan barika
 ora luna koi nan di sorpresa
 sintá den nan beranda

Pedro R. Velásquez

[Gedichten Luis H. Daal]

I

Kraamkamer

De weeën zwollen aan; het water brak...
 Twee wonden gaapten mij nu aan:
 haar open mond, die hijgend sprak,
 maar, hijgend, nog verzwegen de pijn
 die uit haar andere wonde gutste,
 maar waaruit ook, te zelfder tijd,
 nieuw leven, jong en ongerept,
 opwelde uit de levensbron...

Luis. H. Daal

II

Verbondenheid

Van onbeschrijflijk rood
 doortrokken, kwam de moederkoek
 mij, trillend vol van leven
 en glimmend, achterna...
 En onze wegen scheidde zich
 toen vlijmend koude staal
 de nog lauw-warme navelstreng
 in tweeën klief!
 Voorbij waren de donk're dagen
 waarop de moederkoek
 mij voedsel en laafnis schonk.

Ik worstelde en mij wegbanend
 langs de doorgang
 naar het lonkend' leven,
 zag ik uiteindelijk het licht.
 Maar hij, de milde gever
 en trouwe tochtgenoot,
 zijn taak eenmaal volbracht,
 werd plechtig aan de schoot
 van moeder Aarde toevertrouwd!

Luis H. Daal

Het poëtisch oeuvre van Pierre Lauffer

Pierre Lauffer is de belangrijkste Antilliaanse dichter, die tot nu toe in de landstaal, het Papiamentu, gepubliceerd heeft.

Hij heeft naast poëzie ook proza geschreven, maar hij is er het beste in geslaagd om ons van zijn dichterschap te overtuigen.

Eén van zijn eerste gedichten is het bekende lofdicht ‘Corsow’ of Curacao, een nogal hoogdravend gedicht, waarin ritme en rijm een grote rol spelen. Ik zou het haast willen vergelijken met een kapstok, waaraan de dichter zijn zorgvuldig gekozen woorden heeft opgehangen. Het doet mij enigszins denken aan de Zuid-Amerikaanse dichter Rubén Darío, die soms met bepaalde woorden een zeer muzikaal effect weet te bereiken.

Lauffer's tweede gedichtenbundel, die als titel kreeg ‘Kumbu’, werd in 1954 door het Cultureel Centrum Curacao met de eerste prijs bekroond. Uit deze bundel is het gedicht ‘Keho di katibu’ (het klagen van de slaaf).

Dit is in wezen een eenvoudig gedicht met een sterk sociaal karakter. De inhoud is duidelijk. Het stelt twee polen tegenover elkaar; de plantagehouder en de slaaf. Een thema, dat herhaaldelijk voorkomt in de Midden-Amerikaanse literatuur.

Het eerste werk over dit soort onderwerp is van de hand van Suárez Romero (± 1839), waarbij een slaaf gestraft wordt, omdat hij de slavin van zijn baas verleid heeft.

Dit thema zou later in de literatuur van het Caribisch gebied uitgroeien tot het zgn. ‘Afro-Cubanismo’ (1920-1940), waarbij de neger de belangrijkste plaats gaat innemen.

Een goed voorbeeld hiervan uit de Nederlandse literatuur is het bekende werk van Cola Debrot ‘Mijn zuster de negerin’. In de Antilliaanse literatuur zijn het vooral Pierre Lauffer en Elis Juliana geweest, die zich hiermee hebben beziggehouden.

In het reeds genoemde gedicht ‘Keho de katibu’ wordt de plantagehouder geschilderd als een immoreel mens, die zijn slaven geen menswaardig bestaan weet te geven. Ik laat hier de bewerking van Cola Debrot volgen:

De slaaf spreekt

Ik had geen leven, ik ga de dood in,
wreedaard zonder ziel.
Hoe vin-je de wonden op mijn rug?
Hoe vin-je dat ik aan alle kanten bloed?

Geen ogenblik was ik veilig in je handen.
 Zonder reden sloeg je mij in het gezicht.
 Je hebt mij gestriemd met je karwats.
 Je hebt mij gesleurd over de barre grond.
 Het dagelijks voedsel heb je mij onthouden.

Wees tevreden. Je hebt je doel bereikt.
 Nog één minuut en ik barst en sterf.
 Maar de geschiedenis is nog lang niet uit.
 De rekening wordt ingediend,
 ná mijn dood.

De dichter heeft hier dus uiting willen geven aan zijn abolitionistische gevoelens. Het sterk lyrische karakter heeft de vertaler op voortreffelijke wijze weten weer te geven, maar er is daarbij toch, helaas, veel van de originele sfeer verloren gegaan. We ondergaan in de Nederlandse bewerking niet meer de ‘kunuku’- of plantagesfeer. Een vertaling als ‘over de barre grond’, terwijl er staat, dat de slaaf op de plantage gesleurd werd, is nogal vaag.

‘Over de barre grond’ localiseert ons niet, we weten niet wáár het gedicht zich afspeelt. Verder is de vertaler voorbijgegaan aan een heel belangrijk woord. Pierre Lauffer heeft niet voor niets het woord ‘Bomba’ gebruikt. Hij geeft ons daarmee te kennen, dat de slaaf spreekt, niet tegen de blanke plantagehouder, maar tegen de slavenopzichter, óók een neger.

Dit komt in de vertaling niet tot uitdrukking, wat jammer is, omdat men dan niet de dreiging voelt, waarmee het gedicht eindigt. De slotregel ‘ma mi alma lo plegabo’ betekent nl. veel méér dan ‘de rekening wordt ingediend na mijn dood’. Het betekent, dat de geest van de slaaf de slavenopzichter zijn hele leven zal blijven kwellen. Voor een nuchtere blanke plantagehouder zou dit helemaal niet een bedreiging zijn geweest, maar voor de ‘Bomba’, een rasgenoot van de slaaf, daarentegen wel, omdat deze wél in spiritisme gelooft. Kortom, in de Nederlandse bewerking is de typische plantagesfeer van Curacao verloren gegaan.

Uit deze bundel is ook het gedicht ‘Balía barí’, waarbij het Pierre Lauffer er vooral om te doen was de muziek van de ‘tambú’, de trommel, te imiteren met zeer rithmische, onomatopeïsche woorden.

Met zeer plastische termen heeft hij daarbij een sfeer van dans en sensualiteit gecreëerd, een techniek, die we ook tegenkomen in de poëzie van de Cubaanse dichter Nicolás Guillén.

Gelukkig is poëzie niet alleen maar een techniek, die iedereen zou kunnen leren. Poëzie omvat veel méér.

Het wezen der poëzie (ik citeer Vestdijk) is het essentiële, het mysterieuze

en onuitsprekelijke, datgene wat zich tegen nadere formulering verzet, en dus ‘technisch’ niet omschreven kan worden.

En dit weet Pierre Lauffer ook wel. Hiervan getuigt zijn gedicht ‘No fada si mi sigui ripití’ (wordt niet boos als ik maar blijf herhalen) uit zijn laatste bundel, die in 1963 wéér met de eerste prijs door het Cultureel Centrum Curacao bekroond werd.

De Natuur oefent een bijzondere aantrekkingskracht uit op Pierre Lauffer. In de geluiden om zich heen hoort hij een symphonie; hij wordt een bepaald ritme gewaar, dat niet overeenstemt met dat van zijn eigen leven. Neen, het ritme van de ‘kunuku’, het platteland, is anders, rustiger. Het platteland kent niet het lawaai en de gejaagdheid van de stad, waar het, zoals de dichter eens zei ‘keien regent van waarheid en bitterheid’.

Welnu, deze ‘rust’ stelt Lauffer in staat om bepaalde afstanden ‘aan te voelen’ i.p.v. ze te ‘meten’.

De zonnestrallen, die b.v. door het gebladerte van een boom heenschijnen en, doordat de takken zich telkens bewegen, op de grond als lichtvlekken te zien zijn, die aan en uitgaan, wekken bij hem een zekere sensatie op.

Het lijkt alsof die lichtvlekken een ‘tikkend’ geluid maken, net als regendruppels. De dichter vergelijkt de zonnestrallen dan ook met regendruppels. Er is sprake van synaesthesie. Dit zgn. ‘tikken’ van de zonnestrallen op de grond wekt weer een ander gevoel op: het voorbijgaan van de tijd.

Ik laat hier de Nederlandse bewerking van dit gedicht volgen:

Vertaling: No fada si mi sigui ripití

Wordt toch niet boos
als ik maar blijf herhalen
dat ik er zó van hou
door het bos te dwalen
om te genieten
van 't orkest
dat de Natuur mij biedt

Dáár ben ik zorgeloos
 wars van de ellende van de kennis.
 Dáár zie ik graag
 hoe de zon,
 als druipend vocht,
 zijn stralen laat druppelen
 dwars door een boom,
 dáár kan ik voelen
 hoe de tijd,
 op fluwelen sandalen,
 aan mij voorbij gaat;
 en horen hoe de vogels
 hun vrijend spel spelen
 en luisteren hoe de bodem
 zachtjes ademhaalt.

Omdat de ervaring mij geleerd heeft
 de mens te ontwijken,
 zoek ik mijn toevlucht
 ver van de wereld,
 diep in het bos;
 dichtbij de dieren,
 dichterbij God.

Iemand heeft eens opgemerkt, dat het jammer is, dat het werk van Pierre Lauffer niet in een wereldtaal is geschreven. Zo jammer is dat ook weer niet, de Nederlandse Antillen kunnen er trots op zijn, dat juist door de pen van deze dichter de poëzie in de landstaal is gaan bloeien.

H. Habibe

Een ander lied

Dit is een waar en eenvoudig verhaal van een zomermiddag waarin jij en de wind samenspeelden. Een zomermiddag, die als een felgekleurde bal voor je voeten rolde, die je oppakt en teruggooit naar het kind bij wie hij wegsprong. Een kind, met een bal, verdwijnt door het tuinhek.

...alleen de vreugde van een moment meespelen blijft.

We liepen samen over de dijk, zij en ik, links lagen de groengele, en ver

naar achteren, tegen de helling op, vervloede alles in een waas van teer blauw. Aan de andere kant lag het water, het nooit aflatende water, dat in duizenden vonken de zon opdronk, doorgolfde en samen deed vloeien tot een lichtende vlek, die daar lag, strak en zwaar als een plaat geslagen zilver.

En boven alles rekte de hemel zich uit, strakgespannen, alsof hij moeite had heel die wijsheid te omvatten in zijn geweldige armen.

Nu liep zij de helling af, nee, niet dartzelf of charmant, maar lief, doodgewoon lief was 't, zoals zij daar ging op die hoge hakken, iets voorovergebogen naar de ontelbare witte bloemen, die over dijk en schorren lagen. Als late strooisels van een vroege kommuniemis lagen zij daar, strooisels die een onwetend voorbijganger een herinnering geven, een gedachte aan feest.

Nieuwsgierig naar wat ze zou doen, stond ik daar, m'n handen in mijn zakken. Ze draait zich om, haar shawl in de hand: 'Ik pluk ze voor jou!' Verwonderd gooi ik mijn veel te lange haren naar achteren en vraag: 'voor wie?' - want nog nooit in heel mijn leven gaf een meisje mij een bloem. - 'Nou, voor jou', is het eenvoudige antwoord, en zwaaiend met haar shawl loopt ze verder, bukkend naar de witheid om haar heen.

Toen kwam de wind.....

Eerst zacht en stil, om haar niet aan het schrikken te maken, kwam hij aan, deed het water, dat tegen de wering brak, verstuiven, streelde een lok weg, die voor haar ogen gevallen was en keerde. Met hem de shawl, - een lichte huivering deed even haar rokken bewegen. - Ik ging lager staan, knielde op de bazaltblokken om het hele spel af te zien dat komen zou. Nog steeds was het een zoet strelen, een teder liefkozen. In hoffelijke gediensigheid deed hij de bloemen neigen als haar vingers reikten om ze te plukken. In mijn aandacht vergat ik zelfs, dat ze voor mij bestemd waren. Een meeuwendons zweefde op. Gretig greep hij die kans aan en bevestigde het als een lichte roos in haar haar. Dan, neergehurkt achter een rietstrook, wachtte hij het resultaat van zijn hofmakerij af. Het dons viel, shawl lag roerloos, de bloemen stonden stil in de zon. Ze keek om en lachte, ik lachte terug, liet een handvol kleine schelpen door mijn vingers op de stenen tikken..... Hij had het gezien; even rimpelde het water, trilde het harde gras en boog dan om de wilde vaart te kunnen dragen, waarmee hij aangestormd kwam, haar onstuimig omhelzend, in één lange teug, - strak sloeg de jurk om haar benen, - hij slingerde zich rond haar hals, een wankelen, en kuste... kuste in razende vaart haar voorhoofd, wimpers, wangen en lippen, kuste haar hele

lichaam en rolde dan schaterlachend, juichend de dijk op, de dijk af, sloeg in zijn uitbundigheid het riet in de sloten voorover en golfde uit over het verre korenveld. En terug kwam hij, steeds weer zijn spel spelend, teder, zacht, in elegante zwier. Dan weer, razend-onstuimig in het dansen van lange, slanke vingers, over een wit klavier, tastte hij haar af. Zocht tintelend naar een warm verstaan. Feller, harder, hoog op en dan vallend in hartstochtelijke roes. Hijgend, snakkend naar adem schokt hij terug, maar begint zijn spel. Een streling door heur haar, een blanke kus op haar hals, nog zachter, nog zoeter dan tevoren. Haar donkere krullen laat hij dansen als kleine witte meeuwen op het water. Van ver laat hij zijn lach horen, van ver zwaait hij haar toe. Maar zij, zij lacht naar mij, zij plukt bloemen voor mij, zij knielt voor mij in de wereld. En jaloers, jaloerser valt hij aan om zijn eeuwenoud, pasgeboren spel te spelen.

Maar geen lach voor hem, geen kus de zijne.....

In het tikken van de kleine schelpen, in het verstuiven van het water klinkt en blinkt mijn zang, mijn geluk, mijn.....

Een schaduw valt op de zilvergrijze wering, een hand met een shawl daalt en daarachter een lach; de middagzon.

Op de stenen ligt een handvol witte bloemen, in het verre korenveld treurt de wind.....

R. López-Ramírez

Lubsja

Het wezen is verloren
 in de kosmos
 als een vleermuis
 op 42° N.B., 77° W.L.,
 die zijn vleugels uitslaat
 naar andere planeten
 om zich te voeden

2³ met het bloed des Universums

Mars is in het teken

2 van de Leeuw gekomen

Boedha in het teken

2 van Mantjev verkracht.

En de martiale kracht

zal de Ceasar

niet verpletteren,

maar het wezen zal vergaan

als een bloeddorstige raket

met sterren

door het Heelal verjaagd

en achtervolgd door de klanken

3² van Salomon's Psalm 72.

$$3 \times 7 = 21$$

Ramón Todd Dandaré

Ju di tera

pa O.D. Habibe

Lamán a lanta, subi, sapatía
riba Tera, jena su kurpa ku ansha,
laga su weso di lomba ta krak,
trose, preta i skupi den su baranka.

Nwebe luna den anochi kolgá
a lombra Tera jen-jen di speranza,
ora un doló i terror di tempestad
a bin buta morto krese den su alma.

Biento skèrpi a brota fo'i orkán,
kuminsá ranka tur blachi di mata,
kore bai manera un loko nan tras,
trompiká, lanta para i bolbe ranka.

Awasero, ku karbachi den man,
a kore subi un sero, baha, drama,
pone wantomba ku lomba doblá
na kareda tra'i Tera su santana.

Un lámper a bula sker, rementá
skochi di Tera, ku su alma na flama,
i mané un morto ta kibra su graf
m'a preta sali fo'i Tera su entraña.

Henry Habibe

9 februari 1967

[Nummer 2]

Mededeling

Direct na het verschijnen van het eerste nummer van ‘Watapana’ (juli '68), hebben wij de medewerking toegezegd gekregen van Sticusa, waarvoor wij onze oprechte dank willen betuigen.

Van verschillende instanties, zowel in Nederland als in de Antillen, hebben wij gelukwensen mogen ontvangen met het oprichten van dit blad. Verder is van een groep mensen reeds hun jaarlijkse contributie binnengekomen.

De stimulerende uitwerking van dit alles is niet uitgebleven:

wij kunnen voorlopig blijven draaien.

Met Uw aller medewerking zullen wij proberen dit blad zo lang mogelijk in leven te houden. Niet alleen Uw jaarlijkse contributie is daarvoor een vereiste, maar ook eventuele copij.

Wat dit laatste betreft, denken wij voornamelijk aan die groep jongeren in de Antillen, die zich de laatste tijd zo actief bezighoudt met het zoeken naar de eigen identiteit.

Uw copij (bv. gedichten, lit. essays en kritieken, artikelen over de Antilliaanse schilderkunst en muziek) hoeft niet in het Nederlands, doch kan ook in het Spaans of Papiamentu gesteld worden. Vergeet niet dat ‘Watapana’ een Antilliaans tijdschrift is!!

Tenslotte willen wij U mededelen, dat wij van de linguïstische verhandeling ‘Orígenes y evolución del Papiamentu’, waarvan de eerste aflevering in dit nummer is opgenomen, een korte samenvatting in het Nederlands hopen te geven in een volgend nummer.

Redactie

[Gedichten Henry Habibe]

Malesa

Un herida
 ta grawatá
 den entraña di te ra
 i vruminga
 ta maltratá
 tur su kara di lepra:
 watapana
 ta pidi pan
 den un mondi na jaga
 i warawara
 ta pipitá
 den un shelo di plata.

Henry Habibe

Lanta para, watapana!

Lanta para, watapana!
 Baha barank'i nostalgia
 fo'i bo lomba,
 doblá te na tera.
 Lanta bo kurpa na laria,
 manera kadushi di sabana,
 hankrá den trankera.

Lanta para, watapana!
 Pinta un indján den bo kara
 i klaba bo fléchanan
 den e shelo di plata.
 Ranka vigor fo'i bo brasa
 i graba viktoría den
 bo palo bi bandera.

Henry Habibe

Si nos alma skucha

Si nos alma skucha...
 kwántu kos l'è n'komprendé;
 kwántu pensamentu tristu,
 sin speransa i sin lus,
 lo no para bira
 fwente di legría, lus i fe
 ku ta konsolá i duna bida.

Den nos mónдинan privá
 di bèrdè, lo nos mira
 man di Dios i su poder
 ora awa kai i solo para
 pinta anglo riba kweru
 di nos tera maltratá...

Kón manera un artista,
 lagadishi ku su rabu
 kje bin' toka un serenada
 riba wiri di un blachi
 ku a seka bòw 'i un palu;
 òf zonido den djanochi
 di mil krika ku ta parse
 stèm di Dios den skuridat,
 pa nos sâ ku, asta, ej
 tin bejesa, si nos skucha;
 den kantika'i jonkumán
 di nos bjentu 'i ost baldadi,
 ku ta hunga kuri-kwé
 ku su mes den un mondi 'i datu
 o den palu di maishi
 ora nochi ta baj sera,
 o maínta ora un tòw di para
 para blèr na kant'i dam
 unda nan ta jega bon temprán
 pa bin bebe, baña i bati
 bleki, promé solo bolbe sali.

I ora núbjanan aja 'riba
 blanku-blanku, sin purá,
 krusa un shelu blòw i kla,
 tá manera man di Dios
 ku ta skirbi su grandesa
 dénter di nos kurasón,
 si nos alma sâ di skucha...

Luis H. Daal

Luis Daal in poëtisch perspectief

In 1963 maakt Luis Daal, voor zover ik weet de eerste en tot nu toe de enige mysticus onder de Antilliaanse dichters, zijn debuut als dichter; hij doet dit met een gedichtenbundel, waaraan hij de titel ‘Kosecha di Maloa’ geeft.

‘Maloa’ is een soort maïs, dat snel wast en dus vroeg geoogst wordt en dat als voer gebruikt wordt voor de dieren. Wij zouden dus deze titel vrij kunnen vertalen met ‘Vroege maïssoogst’.

Deze bundel omvat een vijftigtal gedichten in het Papiamentu, gedichten waaruit soms een sterk individualisme spreekt in de trant van Guido Gezelle.

De bundel bestaat uit vier delen: wortel, stam, blad en bloem. Vooral het eerste deel verdient de aandacht, omdat de dichter daarin een beschrijving geeft van de bouwstenen van zijn gevoelsleven. Zeer suggestief weet hij de ontwikkeling van een mensenleven te schetsen. Zo zien we hem in het eerste gedicht ‘Bòwtismo’ (Doopsel) a.h.w. geboren worden op een eiland in de Caribische Zee.

In het tweede gedicht richt hij zich tot zijn vader, zijn goddelijke Vader, met zijn ‘Orashón di tur día’, zijn gebed van elke dag.

Het derde gedicht, dat een synthese is van een hard leven op aarde met opofferingen, m.a.w. offers, getuigt van een zeer humane levensbeschouwing. In de tweede strofe daarvan heeft de dichter het over ‘een geruite vloer, bestaande uit witte en zwarte vierkanten’, waarmee hij waarschijnlijk duidt op de noodzakelijke samenwerking tussen de verschillende rassen.

En in het vierde gedicht is het alsof zijn goddelijke Vader zich tot hem wendt om hem aan te sporen zijn ‘Lus di adéntr’, zijn innerlijk licht, te laten branden, het licht, dat hij diep in zich heeft en dat hij alleen kan ontsteken.

Het vijfde gedicht ‘Te aworó, lamán’, is een afscheidslied, waarin hij afscheid neemt van het eiland om er weer op terug te komen in het daaropvolgende gedicht ‘Bida ripití’.

‘Bida ripití’, een leven dat zich herhaald heeft, een wederervaren van een vroeger leven, m.a.w. een zinspeling op zielsverhuizing, een thema dat Daal trouwens ook aan de orde stelt in zijn gedicht in het Nederlands ‘Zielsverhuizing’.

Uit de laatste gedichten van het eerste deel spreekt een duidelijk doodsbesef; de dichter confronteert zich met de dood. Hij heeft dan reeds een groot gedeelte van zijn leven achter de rug, kent het leven..... en zichzelf. Hij bereidt zich nu voor op de dood. In ‘Morto deseá’ (Verlangde dood) spreekt hij de wens uit stil en onopvallend te mogen sterven, buiten in de vrije natuur, zoals een veldbloem dat doet.....

De dichter heeft hier een heel bijzondere sfeer geschapen.

Dit gedicht ademt niet de weemoedige en beangstigende stemming van ‘Atardi’ (Schemering), het eerste gedicht, dat in het Papiamentu geschreven werd door J.S. Corsen.

Integendeel, Luis Daal is rustig gestemd, niet droefgeestig, maar sereen, ontspannen, omdat hij, na zijn dood, een nieuw leven verwacht, zoals hij laat uitkomen in het gedicht ‘Kaminda largu’, de lange Weg.

Een opvallende trek in het poëtisch oeuvre van Luis Daal is het feit, dat hij oog heeft voor het leven van al het kleine. Als hij b.v. in het zojuist genoemde gedicht ‘Verlangde dood’ in het natte gras ligt (zijn doodsbéd) en opziet naar de sterrenhemel,

wordt hij niet de oneindigheid gewaar, als wel de veelheid van die lichtjes: zij zullen zijn doodskaarsen zijn.

De wind zal dan de enige stem zijn, die om zijn dood weent en 'de tranen van de avonddauw' - zegt hij - 'zullen over zijn aangezicht lopen'.

In die ontroerend schoon getekende eenzaamheid zal zijn lijk tot as moeten

vergaan en een deel van de wind gaan uitmaken.

Met het gedicht 'Si nos alma skucha' (Als onze ziel eens luistert), besluit Luis Daal het eerste deel van zijn bundel. Het is één van de mooiste gedichten uit de hele bundel, al moet hier opgemerkt worden, dat er enkele storende elementen in voorkomen.

In dit gedicht merken wij eerst goed, hoe scherp het waarnemingsvermogen van de dichter eigenlijk is. Het is alsof hij ons daar wil wijzen wáár we het geluk moeten zoeken. Menigeen ziet het leven als een aaneenschakeling van bloedvergieten en gewelddaden. Pierre Lauffer, een tijdgenoot van Luis Daal, heeft eens in een gedicht gezegd, dat het leven 'een wond' is. 'Je tobt ermee, wast en verzorgt het, ziet het opgroeien en tenslotte in je hand wegrotten naar de dood toe....'

Maar Luis Daal beschouwt dit aardse leven met de ogen van het geloof en van de bovennatuurlijke liefde. Hij probeert ons de andere kant - de goede kant - van het leven te tonen. Als een Guido Gezelle bij zijn 'Ruischend, ranke riet' begeeft ook hij zich naar de stille plekken van de 'kunuku', opdat God zich daar op een meer voelbare wijze openbaart aan zijn ziel.

Wat een schoonheid, wát een geluk vindt men juist op deze kale, uitgedroogde plekken..... als onze ziel maar luistert!

Het gedicht begint met een overweging:

Als onze ziel eens luistert,
wat zou ze allemaal niet begrijpen,
hoeveel sombere gedachten,
zonder hoop en zonder licht,
zouden niet een geluksbron worden,
licht en geloof,
die vertroosting en leven schenken.

Vervolgens de waarneming en de beschrijving van de natuur:

In onze velden, beroofd van groen,
zullen wij God's hand en macht zien,
wanneer het geregend heeft en de zon
paardenbloemetjes staat te schilderen
op de huid van ons verwaarloosde eiland.

's Nachts lijkt het alsof het gezang van duizenden krekels de dichter met de stem van God vervult. En als de nacht voorbij is en de prachtige witte wolken de helderblauwe hemel langzaam doorkruisen, is het alsof God Zijn grootheid in zijn hart aan het schrijven isals onze ziel eens luistert!

Het is jammer, dat hier een woord als 'baldadi', dat zoiets als ondeugend betekent en dat als adjectief gebruikt wordt bij de wind, bepaald uit de toon valt. Verder stoort een versregel als:

'un tòw di para para blèr....', een stelletje vogels staat te schreeuwen.

Dit doet, volgens mij, afbreuk aan het geheel van dit zeer verheven onderwerp, omdat deze woorden een naar het vulgair neigend beeld voor de geest roepen. Maar ondanks deze minder doeltreffend gekozen woorden, is dit m.i. één van de mooiste gedichten uit de hele bundel en blijven we hier te maken hebben met een dichter, die in de landstaal van de Antillen, het Papiamentu, enkele zeer tedere, innig doorvoelde godsdienstige verzen heeft gegoten.

Een dichter, die uiting heeft weten te geven aan zijn persoonlijk doorleefde gevoeligheid: gevoeligheid t.o.v. de waargenomen natuur, t.o.v. de eigen zielsbewegingen, t.o.v. God.

H. Habibe

[Gedichten Luis H. Daal]

Worsteling om God

Ons levens strijdperk dan is hier beneden
in òns; de strijd, ons dorsten naar het Licht;
maar onbewust verweeft de strijder zich
van meetaf aan met hem die wordt bestreden.

Dit moeizaam zoeken naar Gods aangezicht,
is soms bewust omljnd, dan vaag verweven
met deze kruistocht van de ziel, een streven
onzegg'lijk groots, een zucht naar ruimer uitzicht.

Vertwijfeld door 't besef slechts mens te zijn
en God in sluimer in zichzelf te weten,
ontspruiten ons twee vleugels en een keten

die slechts te slaken is door zielepijn,
geen foltering maar wapen onvolprezen
in deze worsteling om Gods te wezen.

Luis H. Daal

Zielsverhuizing

De varens sterven in de herfst
en van hun weelderig bestaan
blijft slechts de knoest, de wortel over.
Ook van het leven van de mens
is het de Kiem die immer blijft...

Wat weten varens in de lente
van gindse ver gevloten leven
in een voorbije herfst zo vaag?
Leefden ze toen of is het nu
dat zij bewust dit lot beleven?

Zo ook, wat weet de mens, gejaagd
en opgejaagd, van vroegere levens
wanneer zijn voorjaarsmensbewustzijn
helaas hem scheidt van gene herfst
waarin hij als een varen stierf
om in dit voorjaar te ontwaken,
herboren uit de Kiem die blijft?

Luis H. Daal

Letterkunde in de Nederlandse Antillen in het Nederlands.

Wanneer ik nu de Nederlandse school in de Antillen ga behandelen, wil ik mij beperken tot de voornaamste Antilliaanse schrijvers, die hun gedachten en gevoelens in het Nederlands aan het papier hebben toevertrouwd. In de eerste plaats moet worden genoemd de schrijver-dichter Colá Debrot, niet om protocolaire motieven - hij is thans gouverneur van de Nederlandse Antillen - maar omdat hij kan worden beschouwd als een pionier, die reeds in 1934 de Nederlandse literatuur heeft verrijkt met 'Mijn zuster de negerin', een novelle waarvoor Menno ter Braak het predikaat 'Meesterlijk' heeft gehanteerd. Ik kan mij nog steeds niet aan de indruk onttrekken dat de warme ontvangst, die dit boek ten deel is gevallen in de Nederlandse literaire wereld de schrijver, om zo te zeggen, de stuipen op het lijf heeft gejaagd. De Antilliaan laat zich nl. niet graag in het hart kijken en de grote kracht van 'Mijn zuster de negerin' acht ik juist het feit, dat Colá Debrot zich in dit werk doet kennen als een romanticus 'pur sang'. Zijn latere werken, die alle iets cerebraals hebben meegekregen (ik denk aan 'Bid voor Camille Willocq') overtuigen mij veel minder. Zelfs het luchtige 'Bokaal aan de lippen' heeft iets krampachtigs. Zijn gedichtenbundeltjes vertonen naast zeer gevoelige strofen ook een enkele keer iets hoekigs. Debrot is op zijn best als hij zich laat gaan, zoals b.v. in deze strofe:

Ach, alle mensen wegen
 Zij voeren tot de pijn
 Nu moet ik haar verplegen
 Ik die verpleegd wou zijn...

'De Stoep'

Toen in 1940 het tijdschrift 'De Stoep' werd opgericht door Luc Tournier (pseudoniem van de arts Chris Engels) lag het kennelijk in de bedoeling om de Nederlandse litteratoren die door de oorlog in Nederland hun produkten niet kwijt konden, in de gelegenheid te stellen zich te uiten. Verschillende Nederlandse schrijvers en dichters hebben hiervan dankbaar gebruik gemaakt, zoals b.v. Adriaan van der Veen, Leo Vroman, Jan van Nijlen. De verrassing van 'De Stoep' bestaat echter hierin, dat een paar Antilliaanse landgenoten, lieden waarmee je bijna dagelijks in aanraking kwam en van wiens dichtelijke ader geen mens praktisch een flauwe notie had, zich plotseling aandienen. De belangrijkste zijn Oda Blinder, Charles Corsen en Tip Marugg. Oda Blinder (pseudoniem van Yolanda Corsen, een kleindochter van meergenoemde Joseph Sickman) weeklaagt in veel van haar gedichten over een niet beantwoorde liefde:

Geschonken heb ik
 mijn stille hoop
 door vrees geboren
 laat me liefste
 als het kan
 je wrede passie
 toebehoren.

Haar broer Charles Corsen is surrealistischer zoals b.v. in 'Kreeft en chocolade'.

In een geel land met gele bomen
gesluierd in oranje toog
met eeltwormen in mijn hersens, vloog
ik op een lege tube
door een zeer klein sleutelgat.

De dichter Tip Marugg, die een paar prachtige gedichten op zijn naam heeft staan, heeft met het boek 'Weekend Pelgrimage' (redactie: onlangs is verschenen zijn tweede roman 'In de straten van Tepalka') de sfeer en de eenzaamheid van een vrijgezel op Curaçao zo pregnant getekend, dat ik de verzoeking dan ook moeilijk kan weerstaan om een klein fragment weer te geven: 'Soms droom ik van een klein, rustig eiland, een eiland met een altijd blauwe hemel en omringd door een altijd blauwe zee en met veel zon. Dan realiseer ik mij plotseling hoe belachelijk deze wensdroom is: ik woon op zulk een eiland met blauwe hemel, blauwe zee en zon. Licht het dan dus niet aan de plaats, maar aan mijzelf? Nogal wiedes, ik heb dat toch altijd geweten! Ik heb voldoende boeken over psychiatrie en dergelijke aanverwante onderwerpen gelezen. Droom je van een heerlijke ontvluchting naar een zonnig eiland? Dan is dat eiland uit je dromen het symbool voor de nog onbekende landschappen in je eigen ziel. Klaar als een klontje!

Heimwee en weemoed

In de vijftiger jaren zijn het vooral de dichteres Alette Beaujon en de dichter Frank Martinus Arion, die de aandacht vragen. Terwijl in de gedichten van de eerste duidelijk een heimwee naar de Antillen herkenbaar is, een romantisch verlangen naar een onbezorgde jeugd doorklinkt, treffen wij bij Martinus Arion aan een weemoed naar het land van herkomst van de neger. De titels van de bundeltjes spreken voor zichzelf: Alette Beaujon publiceerde 'Gedichten aan de Baai en elders', van Frank Martinus verscheen 'Stemmen uit Afrika'.

Eén van zijn gedichten laat ik hier volgen:

Eens zijn alle negers
tamtammend uitgevaren
uit hun zwart-ompaalde
negorijen.

hun prauwen schoten
over de rivieren
dwalend door het woud.

eens, maar eens is ver
en eens is langgeleden.

nu gaan zij als karbouwen
mak-geslagen, lam,
beroofd van hun tam-tam
en slepen stenen aan
waar anderen bouwen.

De meest bekende Antilliaan die in het Nederlands publiceert, is ongetwijfeld Boeli van Leeuwen. Hij is dus niet wat velen ten onrechte menen, een op Curaçao woonachtige Nederlandse auteur, maar een geboren en getogen Curaçaoenaar, met een grote liefde voor zijn land, een liefde, die het hem mogelijk maakt de juiste atmosfeer te scheppen. Voor zijn debuut 'De rots der struikeling' ontving hij de

Vijverbergprijs. Later volgden 'Een vreemdeling op aarde' en 'De eerste Adam'. Wanneer Jan Greshoff in een recensie over 'De rots der Struikeling' spreekt van 'mengsel van welslagen en mislukking' dan heeft hij op het oog, het feit, dat dit boek, evenals trouwens de beide andere, authentiek en fascinerend is, maar qua stijl naast prachtige, onvoorstelbaar mooie passages mankgaat aan volkomen onnodige slordigheden.

Indachtig het adagium ‘le style c'est l'homme’ zal ik de laatste zijn om hem dit kwalijk te nemen.

‘Een vreemdeling op aarde’

Ik moge besluiten met een fragment, uit ‘Een vreemdeling op aarde’, waarin Boeli van Leeuwen een beschrijving geeft van Curaçao, die moeilijk te overtreffen is:

‘Het schip voer tussen de oude forten de haven binnen: in de verte schitterden de olietanks in het jonge morgenlicht en tegen de blauw-grijze lucht hingen rookpluimen. In de snelklarende hemel was de eeuwige vlam nog net zichtbaar. De brug lag als een verstijfde rups in het water langs het Brionplein. In de straten reden een paar auto's; aan de De Ruyterkade bolden de tentzeilen van de Venezolaanse barkjes boven de straat. Schepen langs de kaden: op de tankers mannen die geeuwend hun groezelige shorts optrokken, waarna ze zich loom onder de oksels krabden. Toen begon het schip te sidderen als een dier in nood en de kielzog werd troebel door het zand, dat door de achteruitslaande schroef omhoog werd gestuwd. Langzaam dreef het schip, gevangen in gebogen lijnen, op de kade toe. Hij zag lorries en vrachtauto's staan wachten: douane-personeel in lichtbruine uniformen met aktetassen onder de arm. Kékè, met wie hij als jongen in de klas had gezeten, stond ook te wachten; hij kwam voor de agent inklaan. Hij zag er mager en goor uit en had een kromme rug gekregen die van voren, in een sierlijke boog, overging in een hangbuik. God allemachtig, dacht hij geschrokken, ben ik ook in die paar jaar zo verouderd? Toen de meertouwen rond de stalen dukdalven werden aangetrokken, zag hij achter het raam van een huurauto het gezicht van zijn vader’.

drs. J. Ph. de Palm

[Gedichten Tip Marugg]

In de straten van Tepalka

De lichtgroene maan
 blinkt
 op dit verplichte zwijgen;
 geen zucht verbreekt de aureool
 die ik om uw lichaam vlocht.
 Witte vlokken
 zwemmen in mijn ziel
 naar het schuim in de lach der sterren
 en voegen zich bij de begeerten
 die elke dag weer sterven.
 Schaduwen schuiven.
 Een lichtstraal
 brandt tot op mijn huid.
 In de straten van Tepalka
 braken vrouwen dobbelstenen.

Tip Marugg

Dobbelstenen in Tepalka Cartomantica

Ik heb melk gedronken
en een berg beklommen
maar vond niet het hazenpad
waar Eros had gesluimerd.

Tussen twee paardenpoten door
had de avondwind gewaaid
tot op mijn ruige borst.

Zo te sterven.

Tussen harde rotsen
met het zonlicht in mijn ogen.

Tip Marugg

Twee Kwatrijnen

Schoon gelijk een schutblad
betrad ik 't kronkelig pad
dat voerde naar Boven;
de kroeg was nog open.

Ik heb gevaren in uw schoot
en zeeziek van de schommelingen
gelachen om de dommelingen
die bang zijn van de dood.

Tip Marugg

In de Goot

Ach,
neem de hemel als getuige
dwing de ketter naar omlaag.
Speel met knikkers
aan je lichaam
en graaf een kuil voor je man.
Het bijwerk aan je body
verricht een ander later wel.

Tip Marugg

Op de bank in het park

Lang zat ze op de bank in het park
 en wachtte -
 de zon kwam op;
 de wind zaaide zwarte vlinders
 tussen knekels van een hond.
 Een schrale kip
 bond
 een worm een strik om de hals;
 een vogel viel uit
 hel hoog en
 vals
 met dubbele trillers
 van vergane rijkdom;
 en toch zat ze daar op de bank in het park,
 en wachtte -
 de sterren
 spraken bedekt mijn naam,
 de grond werd vochtig,
 tezaam
 met dauw en morgen wind
 sprongen de vliegen
 uit moerassen
 van de dromen op,
 ze dansten
 (de vlinders vormden allang een krans)
 mijn smarten
 uit
 voor de nacht,
 de zon nam hun beden,
 en deed hen vergeten
 dat na de zon
 nog een zon
 van een zon zal schijnen,
 maar tussen dit hels en hemels lawaai,
 steeds zat ze op de bank in het park
 en wachtte.

Charles Corsen

[Gedichten Henk Dennert]

De warmte van Curacao

Grijs
 Is de bodem
 De grond
 Het gebladerte
 Want de divi-divi heeft geen water
 De zon verscheurt de wolken
 Een geit eet rotsen
 En bedriegt de Dood
 Alleen de cactus heeft water
 Maar de cactus heeft naalden.

De Noordoost-passaat is een vrouw
 Die met koele hand streeft
 De windmolens traag draait
 Maar het water meevoert
 Over de heuvels
 Weg van de rotsen
 En het hijgende zand
 Dat bloedt
 Korstig openbarst,
 Mijn wonde.

Henk Dennert

De ontwortelden

Hun land is Caribisch tropen
 Hun land is koud Europa
 Hun land is ver, onbekend Afrika
 Zij zijn blank en zwart
 In het nieuwe land
 Dat zij zelf zijn
 Met hun dozijn vreemde cultuurpatronen.

Hun ritme klinkt uit Goudkust-Guinée
 Hun melodie uit Wenen en Parijs
 Hun taal is een gemengd idee
 Van neger, jood, zweed en brabant
 Voor de nieuwe mens
 Die zij eigenlijk zijn
 Met hun stille, vragende gedachten.

Henk Dennert

Orígenes y evolución del Papiamentu: Dr. H.L.A. van Wijk

No aspira este artículo a dar una caracterización completa del Papiamentu, sino sólo a esbozar los orígenes y la evolución de tan curiosa lengua. Las opiniones de los lingüistas sobre los orígenes y composición del Papiamentu muestran gran divergencia. Buena prueba de ello son las definiciones del curazoleño que nos encontramos en enciclopedias: ‘holandés chapurreado por los indígenas de las Indias Occidentales’, ‘español corrompido’, ‘negro-español’, ‘una jerga a base principalmente de un castellano simplificado’, ‘a mixture of Dutch, Spanish, English, French, Portuguese, African and Indian’, ‘un idioma compuesto principalmente de elementos castellanos y holandeses’ y otros por el estilo.

Según los datos de que dispongo, la más antigua definición del Papiamentu la debemos al Padre Alexius Schabel, que durante muchos años ejerció su apostolado entre los indios de Venezuela y hacia 1704, tras una breve estancia en Curazao, escribió que los esclavos negros de esta isla hablaban un español chapurreado.

A principios del siglo XIX, el ministro protestante G.P. Bosch, nombrado en Curazao en 1815, expuso la opinión de que una ‘lengua’ como el Papiamentu es perjudicial para el desarrollo de la inteligencia y para el conocimiento del holandés.

Si el ministro protestante Bosch calificaba el Papiamentu de lengua, ya fuera ello, añá diendo el epíteto de perjudicial, el curazoleño Abraham Jessurun llegó más lejos en su crítica afirmando en la Segunda Memoria de la ‘Geschiedkundige-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap (=Sociedad de Historia, Lingüística, Geografía y Etnografía) de 1898 simple y escuetamente: ‘El Papiamentu no es lengua’. Un diputado de los Estados de Curazao proclamó hace pocos años que el Papiamentu no es idioma independiente, sino un ‘patois’.

Como vemos, reina, pues, en el campo de los lingüistas y estudiosos gran diversidad de opiniones en cuanto a los orígenes del vehículo de expresión que queda limitado a las tres islas de Sotavento. (Aruba, Bonaire y Curazao; red.)

Con razón observa el Sr., W.J. van Balen, el gran conocedor de las naciones de habla española y portuguesa, en su estudio ‘Papiamentoe en Portugees’ que todos los autores que se han aventurado a lanzar teorías sobre los orígenes del Papiamentu y sobre los diversos elementos que integran este idioma, carecían de sólido conocimiento del Portugués.

‘La mayor parte de los que se han ocupado de este tema estaban más o menos familiarizados con el español, pero no con la otra importante lengua iberorománica, el portugués y esta limitación de horizontes los ha impulsado una y otra vez hacia el origen español del Papiamentu’, añade van Balen.

Como después se verá, estoy de completo acuerdo con v. Balen en reconocerle a la lengua coloquial antillana una amplia base portuguesa, al mismo tiempo se hará patente que discrepo de él en cuanto a atribuir tal base exclusivamente a los ‘judíos portugueses’ (como se designa generalmente a los sefardíes que hubieron de salir de la Península a partir de fines del siglo XV) procedentes de Holanda, que en la segunda mitad del siglo XVII buscaron refugio en Curazao y oriundos en parte de la metrópoli; en parte expulsados del Brasil, donde se habían establecido primero.

Pasemos ahora a considerar el medio histórico y social en el que se formó y evolucionó el Papiamentu de jerga de esclavos a lengua de uso general, incluso a lengua cultural.

Curacao fue descubierto en 1499 por el capitán español Alonso de Ojeda, uno

de los que acompañaban a Colón. No fue sometida oficialmente a la jurisdicción española la isla hasta 1527, año en que Juan de Ampies la incorporó al imperio juntamente con las de Aruba y Bonaire. Los conquistadores impusieron su lengua a la población india que poblaba las islas de Sotavento, denominación en que las agruparon. Así tenemos que los indios de Curazao y Bonaire, que en 1634 hicieron relación en Venezuela del desembarco de los holandeses, se expresaban en buen castellano, aunque no sabían escribirlo, prueba elocuente de lo intenso de la labor de difusión lingüística realizada por los conquistadores españoles entre la población indígena cuya suerte, por lo demás, no les preocupaba gran cosa. En efecto, al lado de otros ricos territorios Curazao carecía de importancia para España, de forma que la guarnición española de esta isla era reducidísima. Sin embargo, el dominio de las islas de Sotavento por España no había de ser de larga duración, pues ya en 1634 Juan van Walbeeck y Pierre le Grand se apoderaron de Curazao sin encontrar resistencia, comisionados por la Compañía de las Indias Occidentales, a la cual interesaban las salinas y madera tintórica y sobre todo la favorable situación estratégica de la isla. La guarnición española de Curazao, compuesta por 32 hombres, fue trasladada al continente sudamericano junto con la mayor parte de la población indígena. La conquista de Curazao dio a los holandeses automáticamente la posesión de Aruba y Bonaire. En 1635 sólo quedaban 75 indios en Curazao y en 1695 casi habían desaparecido.

Con el cambio de dueño desapareció el castellano de Curazao. Pues, como ya hemos dicho, la población autóctona fue expulsada casi totalmente con la guarnición española a raíz de la conquista de los holandeses. Los que quedaron habían de ser bien pronto superados ampliamente en número por los esclavos negros, traídos de las colonias portuguesas de la costa occidental de Africa, donde desde mediados del siglo XV se hablaba una especie de portugués internacionalizado. Este litoral debe de haber albergado gran número de negros, nacidos allá, donde permanecían a veces mucho tiempo hasta ser vendidos a los negreros europeos.

Como reacción al artículo de van Balen que acabamos de citar, el Sr. Menkman, miembro de la Redacción de la *West-Indische Gids* (=Guía de las Indias Occidentales), llamó la atención del articulista y de los lectores en general hacia algunas particularidades históricas de las que no queremos dejar de consignar las más importantes. Señala Menkman que a mediados del siglo XVIII no era aún norma que se compraran los negros en las factorías holandesas, sino que hasta en aquella época los negreros negociaban directamente con los traficantes y los intermediarios de la costa Occidental de Africa. Y que para ese tráfico se requería el conocimiento del portugués allá hablado, el llamado portugués costeño, se infiere del relato de un pomerano, Joaquín Nettelbeck, que hacia 1750 realizó su primer viaje a bordo de un barco negrero holandés y más tarde capitaneó numerosos barcos negreros holandeses que transportaban esta mercadería humana a las Indias Occidentales Holandesas.

Según Nettelbeck esta lengua era una mezcla de portugués, inglés, y africano, siendo indiscutible el predominio del portugués. ‘Por lo que se refiere a nuestros negreros’, continúa Menkman, ‘para ellos regía la prohibición de “conversatie” (=trato) con los pasajeros negros forzados, pero esta prohibición se refería más bien al trato sexual de la tripulación con las esclavas, lo cual no obstaba para que en el salón prestaran servicio unas cuantas negras jóvenes (las llamadas “damas de palacio”), así lo asegura a lo menos, Nettelbeck. Por lo tanto, durante los viajes largos

(era frecuente que duraran unas semanas), precedidos de una estancia a veces más prolongada aún en el litoral africano (juntar un cargamento de esclavos requería su tiempo) había ocasión sobrada para que los blancos y negros llegaran a entenderse y el vehículo de acercamiento no puede haber sido otro que el ya citado portugués

costeño, que también aprendía la tripulación baja a veces de los marineros negros, procedentes ellos de la costa occidental de Africa. En los barcos negreros holandeses era costumbre ocuparse mucho de los pasajeros negros, procurarles la máxima distracción posible y mantenerlos en buen estado de ánimo, desde luego por consideraciones puramente comerciales.’ Convengo con Menkman en que un gran número de esclavos no habrá tenido en efecto que aprender el portugués corrompido, usado en la costa occidental de Africa durante su permanencia a bordo, por la sencilla razón de que esta lengua les era más o menos familiar, pues sería excepcional el caso de que un negro, capturado en el interior, fuese a parar directamente a barco negrero. Siendo de tan diferentes procedencias y por causa de la diversidad de idiomas los esclavos negros sólo podían comunicarse entre sí valiéndose del portugués de uso general en la costa occidental de Africa, adaptado a las características fonéticas, morfológicas y sintácticas de sus propios idiomas.

Así vemos, pues, que ya en los centros de tráfico negrero del litoral occidental africano fue formándose un portugués acriollado. Al fundar Pedro Stuyvesant en 1647 un centro de comercio negrero en la isla de Curazao, que a más de proveer a las colonias españolas de esclavos hizo de esta isla un centro de la trata de negros de las Indias Occidentales, la evolución del negroportugués, traído de Africa por los esclavos, originó allá el Papiamentu.

Nos sentiríamos inclinados a pensar que este chapurreo de los negros no tardaría en sufrir la influencia del holandés, lengua oficial de aquellos territorios; lejos de ello, basta finales del siglo XIX la lengua de uso corriente en las Antillas fue modificada sólo en grado muy reducido por el neerlandés, si exceptuamos el vocabulario que como complemento indispensable tomó el Papiamentu de aquél. Este fenómeno tiene su explicación en el hecho de que los holandeses nunca se ban preocupado de difundir su propia lengua, esforzándose al contrario, por hacerse con la de los pueblos sometidos. Así es que en el siglo XVII los capitanes de la flota de la Compañía de las Indias Occidentales estaban bastante familiarizados con el portugués por razón de su frecuente paso por el Africa Occidental y el Brasil. Del mismo modo las autoridades militares y civiles de Curazao fueron durante la primera época entrenadas en las factorías brasileñas de la Compañía y si aprendían una lengua extranjera, ésta había de ser naturalmente el portugués.

‘La empresa curazoleña estaba basta tal punto ligada a la brasileña’, dice Menkman, ‘que en la sede holandesa de la Compañía los informes procedentes de Curazao se archivaban inicialmente con los documentos recibidos del Brasil.’

La tripulación de los barcos negreros, que transportaban los negros de la costa Occidental de Africa a las Indias Occidentales, sin excluir las Holandesas, tenían que conocer el portugués, o al menos la variedad africano-occidental de este idioma. Podemos, pues, dar por sentado que casi desde un principio los negros encontraban en Curazao un ambiente en el que se comprendía el chapurreo afroportugués que ellos mismo introdujeran y en el que los amos holandeses se expresaban en una jerga lusitana que no se diferenciaba mayormente del portugués corrompido usado en una extensa zona del litoral del Africa Occidental. En estas condiciones el negroportugués importado en Curazao no corría peligro de ser suplantado por el neerlandés.

Otros motivos de la subsistencia de la jerga de esclavos fueron la ampliación de las plantaciones, el rápido crecimiento de la población negra, que originó una fuerte desproporción entre blancos y negros y el hecho de que los negros tuvieron conciencia

de que poseían una lengua propia. Los holandeses llevaban apenas veinte años en Curazao cuando vinieron a establecerse en la isla los primeros 'judíos portugueses' expulsados del Brasil.

Sabido es que estos israelitas de origen portugués y español, llamados sefardíes, que hubieron de salir de Portugal fueron llegando a los Países Bajos a

partir del año 1593, y que gran parte de ellos por temor a la Inquisición no tardaron en emigrar al Brasil portugués y después a la zona holandesa del Brasil.

Cuando las cosas tomaron allí un aspecto desfavorable para los holandeses, muchos sefardíes cuyo idioma patrio era el portugués pasaron a Curazao. A éstos vinieron a unirse más tarde otros muchos colonizadores judíos de habla portuguesa, procedentes tanto del Brasil como de Holanda. Excusado es decir que parte de los colonizadores no judíos que fueron a Curazao a labrarse un porvenir, procedían también del Brasil, de modo que hablaban igualmente el portugués. Que los judíos de habla portuguesa establecidos en Curazao han contribuido a la formación y desafricanización de un idioma criollo derivado principalmente del portugués, es cosa que nadie pretenderá ni podrá refutar. Ahora bien, en mi opinión sería erróneo poner exclusivamente en cuenta de estos colonizadores sefardíes los numerosos elementos lusitanos del Papiamentu. En efecto, su número e influencia inicial en la colonia holandesa - en la que el holandés era lengua oficial y en la que dominaba la Iglesia Reformada Holandesa - no eran bastante grande para eso. Otro argumento que cabe, aducir es el escaso caudal de términos de portugués culto y el exceso de rasgos africanos que conserva el Papiamentu. En estas condiciones se me antoja que el dialecto criollo, formado de la relación entre los amos judaico-portugueses y sus esclavos, ha ido diluyéndose poco a poco en la jerga de esclavos negros, que a su vez era una derivación del negroportugués traído por éstos de Africa. Precisamente la afluencia ininterrumpida de nuevos brazos del continente negro contribuyó a retardar el ritmo seguido por el proceso de desafricanización de la lengua popular de Curazao. De otro modo la población negra de la isla no habría tardado en perder todo contacto con su lengua africana primitiva y todo recuerdo de ella.

Sin embargo, no hay que buscar los restos lingüísticos africanos en el vocabulario. La diversidad de idiomas hablados por los negros que iban llegando constituía un serio obstáculo para la conservación de voces africanas.

Des de el momento en que el esclavo curazoleño no sentía la menor afinidad con el negro 'bozal', es decir, el negro incivilizado del interior de Africa, los restos lingüísticos en el terreno lexicográfico estaban condenados a una muerte lenta, aunque segura.

Nacemento di Cristo contá pa un Wardador di carné: Hubert Booi

Loke mi por corda ta, cu mi tabata morto cansá e anochi ey, y m'a bai tira mi curpa bao di un baranca, pasobra serena tabata cai.

Mi no por a pega sonjo, pasobra ainda mi por corda cu e carnénan tabata masha inquieto y e cachó tabata ladra stroba mi di drumi.

Den esey m'a tende un suplá di cachu. Mes ora m'a bula lamta, pasobra mi sa cu ora cualkie cos pasa, si tin un bestia feroz den becindario, mi companeronan ta zuta alarma.

Prome cu mi kie sali for di bao di e baranca, m'a ripara cu tur e lugá tabata manera di dia cla, y di tur banda mi tabata tende cantamento stranjo.

Mi kie tira mi bista riba mi otro companeronan, pero na e momento ey mi ta tende un zonido manera cu ta baranca ta lora for di seru, y un cantidad di claridad ta baha di laira, pone mi casi ciegu. No obstante mi por e distingí un multitud grandi di criaturanan desconoci pa mi cu tabata bini di ariba y nan tabata bisa tur huntú - mi n' ta corda muchu bon, pero si un cuenta di Dios, si, Gloria na Dios..... y hopi palabra mas.

Si, tambe e último palabranan mi por corda, nan tabata menciona 'hendenan di bon boluntad'.

Di ripiente a sali un for di e grupo grandísimo. E tabata pará manera riba un nubia.

Y cu un boz cu tabata penetra tur espacio el a bisa: 'Awe a nace pa Boso e Salvador' y cu pa nos bai tras di e strea, y nos lo haya e lugá caminda e Rey a nace.

Momento cu el a caba di bisa esey, manera cu tur claridad a desaparece y tambe e criaturanan.

Ora cu mi hisa mi wowonan na haltu mi ta mira un strea cla, tur na rayo.

E momento ey m'a recupera. M'a sinti cu sanger a bolbe drenta mi curpa, y mi a ripará cu nos tur tabata tembla di miedo.

E carnénan tabata ketu, ni un zonido mi tabata tende mas.

Poco poco mi a bini na mi mes, E otro companeronan a hala yega serca, te cu porfin un di nan a kibra e silencio y a propone pa nos sigi e indicacion di e criatura celestial y sigi tras di e strea cu tabata briya den firmamento.

Asina nos a haci. Nos a sigi e strea te yega na un cueba den baranca. Tur e lugá tabata iluminá. Mi curazon tabata bati di emoción, y mi rosea tabata subi baha. Drentando e cueba mi bista a cai riba un Nino chikitu drumi den un baki pa duna bestia cuminda.

Un senora hoben tabata na rudia dilanti, y tabata yora di alegría, mientras su esposo tabata para mira cu debocion.

Y di pronto a bolbe bin den mi memoria e palabranan di e criatura celestial cu a bisa: 'Awe a nace pa Boso e Salvador'.

Nos tur tabata ketu.... solamente nos por a scucha e yorá chikitu di e Juchi cu tabata sinti friu.

[Nummer 3]

Taal en cultuur van de Nederlandse Antillen

Het zou onjuist zijn te beweren, dat de Antilliaanse gemeenschap een poly-linguaal karakter heeft.

Er zijn Antillianen, die drie à vier verschillende talen spreken, maar hiermee is geenszins bewezen, dat dit een algemene karaktertrek is van de hele bevolking. (Wij beperken ons hier tot de drie eilanden Aruba, Bonaire en Curaçao, waar Papiamentu de voertaal is. Dit in tegenstelling tot de Bovenwindse eilanden Saba, St. Maarten en St. Eustatius, waar Engels gesproken wordt.)

Wat men wel met zekerheid kan stellen, is, dat de Antilliaanse gemeenschap een bilinguaal karakter heeft.

Immers de doorsnee Antilliaan kan zich behalve in zijn moedertaal, Papiamentu, ook in het Nederlands, de officiële taal, uitdrukken.

De Antillen hebben, zoals reeds gezegd, een eigen taal, het Papiamentu. Men kan dit fijn vinden of betreuren, aan dit feit valt niets te veranderen.

Deze taal wordt door iedere Antilliaan, blank of bruin, gesproken en er zijn ook dagbladen, die het volk in deze taal bereiken. Het valt niet te ontkennen, dat er de laatste tijd ook meer aandacht aan het Papiamentu besteed wordt. Ik zeg met nadruk 'de laatste tijd', want het Papiamentu en daarmee de eigen cultuur, werd in het verleden lang niet altijd van overheidswege gestimuleerd. Integendeel, de eigen cultuur, in tegenstelling tot de Nederlandse cultuur in de Antillen, is tegen de verdrukking in gegroeid.

De waardering voor de eigen taal door Antillianen zelf is ook niet altijd even groot geweest.

Zo getuigt Dr. J. Hartog* ervan, dat omstreeks 1943 Nicolaas van Meeteren, een ras-echte Curaçaoënaar en beschrijver van de Curaçaoese folklore, weigerde een door hem in het Nederlands gehouden lezing ook nog eens in het Papiamentu voor te dragen.

Een andere Curaçaoënaar, Abraham Jessurun, schijnt nog verder te zijn gegaan en beweerde, dat het Papiamentu geen taal is.

Nog geen vijftien jaar geleden kon het op school gebeuren, dat een scholier een standje kreeg, als hij onder de pauze Papiamentu sprak. De uit Nederland komende onderwijzers zeiden dan, dat het nadelig was voor het aanleren van het Nederlands.

Er zijn echter ook Antillianen geweest (en het aantal is vandaag groter geworden!) die getracht hebben deze taal in stand te houden door zich te wijden aan de studie van de geschiedenis, taal- en letterkunde ervan en door haar te hanteren bij hun poëtische creaties.

Tot de Taalkundigen onder hen worden gerekend W.M. Hoyer. E. Goilo. L.H. Daal, A. Maduro, R. Römer en J. de Palm.

Van dichters en prozaïsten zouden wij gemakkelijk een lange lijst kunnen opstellen, al was het alleen maar om aan te tonen, dat er in het Papiamento ook geschreven wordt. We volstaan echter met drie namen: P. Lauffer. E. Juliana en L. Daal.

Kortom, naast de op kunstmatige wijze, van buitenaf opgelegde Nederlandse cultuur, zien we hier een eigen, van binnenuitgroeiende cultuur. Wij zouden kunnen spreken van een ‘dubbeltcultuur’ in de Nederlandse Antillen.

Het zou van weinig cultuur-inzicht getuigen om de ene te stimuleren en de andere te niet te doen of althans tegen te werken door bijvoorbeeld een taktiek van ‘afwachten’ en beslissingen opschorten. Ik denk hierbij aan het feit, dat er van het Papiamento nog steeds geen officiële spelling bestaat. En dit is volstrekt geen gevolg van een gebrek aan linguïsten of taal-experts. De oorzaak daarvan moet eerder gezocht worden in de algemene tendens van een slappe houding onzerzijds tegenover ons eigen cultuur.

In 1960 is er op particulier initiatief een commissie in het leven geroepen om de mogelijkheden te bestuderen van een uniforme schrijfwijze.

In 1961 kwam er een rapport tot stand van een op de fonetiek gebaseerde schrijfwijze; dit rapport werd de regering officieel aangeboden en is vooral belangwekkend vanwege de aanbevelingen, die deze commissie (‘Fo'i hopi. un so’) in concreto doet. Maar sindsdien is niets officieels gebeurd.

Men zwijgt het werk van die commissie dood en volhardt liever in de taktiek van ‘afwachten’.

Ondertussen kan de ‘Movemento pa promové Papiamento’, een soort Papiamentse beweging, niet aan het werk gaan, omdat er geen officiële spelling bestaat.

Want waar het deze groep van Antilliaanse onderwijzers om te doen is, is nu eindelijk te beginnen met het onderwijs van de eigen moedertaal.

Men heeft jaren afgewacht en sinds kort is er weer een nieuwe spelling, evenals die in 1961 voorgesteld werd, op grond van fonetiek en fonologie, geïntroduceerd.

Misschien komt men ditmaal wel tot doorvoering en officiële invoering ervan. Als er éénmaal een aan vang gemaakt wordt met het onderwijs in het Papiamentu en de eigen cultuur, met name de literatuur, volop gaat bloeien, zou er dan nog sprake zijn van een 'dubbel-cultuur'?

Of zouden de Antillen dan, cultureel gezien, gekomen zijn op een punt, waar ze al hadden behoren te zijn?

H. Habibe

Eindnoten:

* Dr. J. Hartog - 'Curaçao' (deel II) pag. 1078, O'stad 1961.

[Gedichten Ramón]

[I]

T'eynan mi ké tá.
 Kaminda mi ta mira
 e mulinanan di byentu
 drey, drey, sin por saka
 awa
 for dje posnan seku
 den kunukunan kayente.

Pero mi n' kyer
 bringa
 kontr'e olanan brutu
 den atardinan yubyoso,
 ni mi n' kyer tira
 mi kurpa
 pa tribón ni warawara
 pasó mi n' tin pan ni awa.

Amsterdam 1966

Ramón

Soño

Tin byaha mi ta añorá
 mi Caribe lehano
 Mi ta mira mi mes
 tira fo'i den shelu
 den mi lamán stimá
 I mi ta tende e pitu
 dj'un bapór di turista
 ku ta drenta na haf,
 i den tumult'i hende
 ku ta imbadí mi isla
 ku nan sombré'i kabana
 i nan Bermuda-shòrt
 mi ta mira mi mama
 (ku mi rumán na brasa)
 ta yamami bin yud'é.

Amsterdam 1967

primavera

Ramón

**‘Altá Majóm’
(Un kwenta di Luis H. Daal)**

Na mi amigu Julián Coco

Palu 'i bandera di ‘Montekristu’ bjew su sombra tábata kai, flaku manera miska, ófr di muraja di ‘Den Kolón’ i é tábata pinta seku riba dak di Tòchi su bordèshi. Tòchi tábata biba den esún di delástr, esún di más patrás, te kantu di muraja di Montekristu, lew fo'i babel di kaja i di bòmbòshi di Den Kolón, pero nèt mèj-mèj di gritamentu o kantika straño di e hende-lókonan.

N' tábata importá Tòchi muchu ku, práktikamente, tá den Montekristu é tábata biba. El a siña konformá su mes ku ‘su’ lókonan di Montekristu ku, según é, tábatin ventaha di tá ofishalmente loko, loko rekonosí, mjentras ku den mundu tin mas loko ku ajadén, pero ku ta pasa pa tur sorto di kos menos loko, esta di ‘nervjoso’ te ‘fo'i sla’, pasando pa ‘kèns’, ‘rar’, ‘baldadi’ ‘ònbeskòp’, ‘grosero’ o ‘kruwel’ i ‘higra-pretu’

E djadumingu atardi ej Kolón tábata mas ketu ku nunca i pa bisa bèrdè, Tòchi a kaba di baj un madoho 'i soño, mjentras ku solo, kansá di recha, tábata bahando poko-poko tra'i lomba di Tòchi su kas. E kasnan chikí, pèrtá, sukú, tábata manera sef den solo, mjentras ku pa parti'i ost, un pida sombra miskiña tábata mancha swela sushi di Kolón. Fo'i den porta di hopi di e kasnan ej, hende tábata mira un kabés ta sali, nèt riba drempi 'i porta. Rosea pisá, trankil i rítmiko tábata mustra ku doño dje kabés ej - un hònbr ankrá, un muhé di edat o, asta, un mucha chabalitu - tábata na soño, un soño 'i tramèrdía.....

Mèj-mèj di Kolón, riba un montón di sushi k'a keda manera un erida pretu riba kweru di Kolón, un kachó flaku tábata bringa pa pwesto ku dos patu ku lo mester tábata blanku un tem' pero ku awó tábata di un koló ral, mas o menos manera di sentebibu. N'e lugá ej tur sorto di porkería a hunta, pasobra t'ej hinter Kolón tábata bin tira loke n' tábatin lugá mas p'é den kas: kachi-kachi 'i kòfi, bleki bjew, kaska di banana, awa bombá, e poko ku sobra di kuminda (esta día sobra i si sobra); paña bjew, o sapatu kibrá-ku-n'-por-drecha-más.

P'ariba di Tòchi su bordèshi, un muhé grandi manera kas, ku un sigá, kandela-

padén, na boka, tábata sinta ku un pajla grandi su dilanti, raspando koko. Tòchi mes tábata tira un kabés, trankil, drumí na su patarata grandesa p'afó di su kas, riba un tabla di strika, ku un karsón hawá doblá nèchi asina bòw di su kabés, manera kusunchi. Tòchi tábata un hòmbr fwèrte, pero trankil; é n' tábata un hende trabahoso, sino amébl, di un inteligensha natural i ku un instrukshón ku hopi hende no lo a spera den un hòmbr manera é, bibá den ambjente di 'Den Kolón'.

Pero e djadumingu atardi ej, Tòchi su trankilidat no a hasi wesu bjew, pasobra, despwés di un ratu, el al tende un stèm di mucha, kasi den su orea, ta bisa: -Tòchi! O Tòchi ej; lanta, lanta ariba! Nan tin mesté di Tòchi aja-'fó!

Poko-poko Tòchi a lanta kabés, medio-habri un wowo mira e mucha: delegá manera rit: dos pal'i pía largu; i un kabés pelá-chinu fo'i den kwa dos wowo grandi tábata lombra.

-Ahán, t'abo, Zembla? Mesté di mi? Tá kén té nan awó?

-Ami n' sâ, tá tur e héndenán aja 'fó ku tá rondó di e mener k'a drenta kurá ta kana mira, dí ku tin mesté di Tòchi.

-P'asi kíko awó, mi ju?

- Pa papja ku e mener....

-Kwá mener 'i horka awó?

-Un shon...eh...bistí na blanku, tur na blanku, Tòchi, ku sapatu blanku, sombré blanku...eh, ahán!....tur na anskún i ku un garoti na man.

-I Zembla n' sâ tá kén?

-Tá promé be' ku m'a mir'é aki den Kolón, Tòchi, ma meste tá un shon grandi, pasobra asta Nono ta para boka abrí, sin tribi bisa nada. Tá Mani ku Djèfi ta papja ku e mener. Pero nan dí ku nan ulandés ta laganan na kaja! P'eséj nan a pidimi bin jama Tòchi.

-Aj sí, lo tá ko'i Djèfi eséj! Pero tá kén awó? Ah, hende n' por tin trankilidat den hende su logá djadumingu atardi, sikjera!

Gruñando, pero tòg interesá den e asunto, Tòchi a bin lanta para, shorotá su faha di lomba bon i, sin bisti nada riba su flanè manga kòrtiku, el a kohe kaminda p'ariba, tra'i e mucha ku el a jama 'Zembla'.

Fo'i ora ku Tòchi a bira skina di kas di Wansitu Hes, blè-blè di hopi stèm a dal den su orea. El a hisa wowo i el a mira un hòmbr chikí, kabèj shinishi, un skòwdr poko más haltu ku otro, ku un sombré di pijapa i anskún di gamús den

un man i su garoti den e otro; e hònbr tábata para skucha ku atenshón loke un jonkumán haltu tábata splika na un ulandés kibrá ku ni fèjla di kajmàs bjew! Un muhé kara-vonviño tábata esún k'a mira Tòchi ta bini i sin pèrdè pa gana, su boka fofo, sin djente, a dal un gritu di alegríamanera esún ku hudiwnan mester a dal ora nan a mira mana ta jobe den desjèrto.

-Djosolopaga! Ata Tòchi!

Tur e héndenán rondó dje 'mener' a drèj buska Tòchi pa mira i e mener tambe. El a kuminsá hari chikí-chikí, saka poko djente grandi, hel i deskwidá. Tòchi, ku tábata un bon opservadó, a nota mesora ku su wènkbròwnan tábata basha manera basora-'i-líbr riba su wówonan. E tábata bon fèjtá, sin bigoti. Su kara harí (di un 'gran pompadó', manera Tòchi a komentá despwés), el a kana, bin kontra Tòchi. bisando:

-Zó, dus jíj bent Tottjie¹.....

-Ja. meneer². Tòchi a kontestá beléft. mjentras su wówonan tábata baj-bini buskando un punto di referensha. E kjer a sâ sigur si e hònbr ej tábata bèrdaderamente e hende ku é. Tòchi, tábata sospechá ku é tá.

Jij schijnt hier een hele Piet te zijn. Tottjie³. e hònbr bistí na blanku dí kun é harjendo.

Tòchi ku tábata basta nèkdó tambe i nunca n' sa teneatrás maske kón importante e hende ku é ta papja kun é tá. a respondé ponjendo kara-di-laba-ku-dos mán: -Een 'Piet' ben ik helemáál niet, meneer! Maar u. ha. ha, ha⁴!

Nan tur dos a hari ku smak te ku e hònbr na blanku a pega adén, kuminsá tosa. Tur e héndenán rondó di djé sin por a komprendé tá kíkó Tòchi kjer a men, a kuminsá ta hari laf-laf asina, manera ora un karné ta sigui otro.

-Tottjie. kerel, e shon grandi dí ora ku su tosamentu a bin lèns un poko. - ik ben eens een kijkje komen nemen bij jullie! Dat doe ik overal, zie je. Waarom in 'Colón' ook niet, heb ik zo bij mezelf gedacht⁵.....

-U hebt gelijk. Excellentie. Een hele eer voor Colón⁶.

-Ach. jullie moeten het weer niet zó opvatten.... Ik heb belangstelling en wil weten wat er zo te koop is⁷.....

-Te 'koop' is er niet veel, Tòchi a kontest'é harjendo. - maar wel is er veel armoede. vuiligheid. rotzooi⁸.

-Dan moet jij mij eens rondleiden en alles eens goed laten zien⁹.

Tur e héndenán rondó di nan dos a kuminsá ta basha palabra paréw pasobra. anke

nan no a komprendé presís kiko e dosnan ej tábata kombersá, nan intwishón di hende símpl a komprendé bjew kaba ku t'esaki tábata nan chens di por habri kurasón, basha keha, mira kiko di bon por kai.

-Tòchi, no dobla warda! Splika e mener akí ta kón sitwashón tá den e kurá 'i karaho akí.....

-Tòchi, bis'é ku tá un chiké e logá akí tá....

-Puntr'é pa ki..... nan n' ta manda trek-'i-shushi bin kohe e porkeríanan ku tin mèj-mèj di kurá.....

-Ami a bisa kaba: ta día ku alemannan basha bòm riba e lugá akí so, anto kos lo drecha.....

-.... o nos tur ta baj den nos mur!

-Niet allemaal tegelijk!¹⁰

Tòchi, konsjente di su mishón komo esún ku por a papja pa hende komprendé, a kalma su bisíñanan i el a kumpli ku Ekselensja su deseo mustrand'é sitwashón di kurá: kón chikí e kasnan tá; kón mal kondishón di bida tábata rèjna den Kolón, falta di awa, komodidat, limpjesa general i personal. Naturalmente Tòchi a muestra Su Ekselensja e montón di sushi mèj-mèj di kurá ku tur e foko di enfèrmedat ku e sushi ej tábata nifiká p'e héndenan ej, i e múchanan ku tábata kome malu, bisti pió; biba malu i kumpra fermedat pa nan kurpa fo'i temprán. E hònbr chikí na blanku a baj mirando tur kos ku masha interés i dos tres bjaha el a saka un buki chikí di kweru korá ku un pòtlot di oro, nota, mjentras é tábata blo sagudí kabés, gruña den su mes:

-Het is toch een beestenboel: een schande!¹¹....

-Misschien kunt u er wat aan doen, Excellentie!¹², Tòchi dí kun é poko-poko manera hende ku kjer a mansa kurasón dje hònbr ku nan dí a bini bin' revolushoná kos na Kòrsòw.

Mjentras tantu, diskushón p'ariba, diskushón p'abòw den e héndenan símpl rondó dje dosnan ej ku no por a forma un kontraste mas grandi: un hònbr ku tur poder den su man, den tempu 'i guera; bon bistí, tur na blanku, ku anskún, sombré 'i pijapa i garotí ku kabés 'i oro i esún otro, un mucha-'i-pweblo, símpl, na flanè, ku un faha hanchu di kargadó-di-karga-pisá, bon shorotá na su sintura, pía 'abòw, pero sigur di su mes, trankil, i dominando kombersashón n'e mesun nivel ku Su Ekselensja.....

-Bo sâ tá kén eséj tá, Wachi?

-Ami ta bisabu ku tá òfener..... Esún k'a kaba 'i jega.

-Kwa òfener kíkò, tá prokurer eséj tá, hòmbri!

-Boso tá loko, tá reshèrs ku nan a manda bin tuma nota dje bochínchanan ku tin tur djasabranochi den e logá 'i karaho akí.

Entretantu, Tòchi tábata bati Shon Grandi ku lenga, kontando na plaka chikí tur loke e héndenán di den Kolón tábatin asina tantu aña riba na kurasón i, un poko tambe, riba na konsenshi..... Ku un sensibilidat di diplomátiko Tòchi tábata hasi un sugerensha akí, swavisá un punto ajá; habri man un bjaha, pone bosál un ratu despwés..... E hòmbri na blanku, parse, tábata gosa Tòchi di su alma anke é no a duna-boka abrí.

Nan a kana jega te patrás-nan-ajá i Shon Grandi ja a mira i tende tur loke tábatin di mira i di tendé. Banda di muraja di Montekristu, nan a keda para dilanti di Tòchi su kas, despwés ku Shon Grandi a dal un bista p'adén mira kón Tòchi mes tábata biba. El a skòmbl den Tòchi su búkinan, mishi ku Tòchi su guitarra kologá na muraja i el a keda atmirá di Tòchi su interés pa kosnan elevá di bida.. P'afó el a dal un bwèlta, kana baj p'abòw di Tòchi su kas, bisando:

-Maar nou wil ik toch eens weten wat dit.....⁽¹³⁾

Tòchi a kore jega aseka, anshá (tur su trankilidat a somentá) i e héndenán rondó di nan a kuminsá sklama:

-Abrenunsja! Misericordia!

-Abemaría! Awó sí kalakuna a dañá kolo....

-M'a fèrwakt e kos ej! E hòmbri akí tá manera salu.....

Tòchi a kore jega aseka, manera nos a mira, tratando di 'toreá' Shon Grandi p'é sak'é hiba porta di kurá. Di pursi tòg ja el a mira tur loke é mester a mira. Pero ja n' tábatin manera: nos hòmbri chikí tábata pretendidu i e garoti ku é tábatin na man a insistí. El a keda para dilanti dje bleki 'i korosín, frus ku koncha ta lombra riba su kweru, tapá ku un pida tabla ku asina un man-di-krènk riba djé.

Tòchi, pará dilanti di Su Ekselensja, ku su dos wówonan hanchu abrí, a habri man, gritando:

-Hesús ej, Ekselensja, no mishi no mi shón! Tá mi altá majó eséj tá.... Pero kòrdando ku kén é tábata papjando el a kore tradusí purá-purá:

-Niet aan komen, Excellentie! Dat is mijn hoogaltaar! un expreshón ku, klaru, na ulandés a pèrdè tur e grasja ku na nos lenga é tin.

Pero e desastre a sosédé kaba pasobra ja garoti-ku-kabés-di-oro di Su Ekselen-

sja a dal un par di be' kontra kurpa di e bleki-'i-korosin, ku tábata manera kos ku tábata warda hende mishi kun é p'é rementá!

‘Excellentie’ su garoti a keda ku su punta tur perfumá..... i e póbr bleki, despwés di tantu luna di trabòw fòrsá, a kuminsá ta soda un sodó friw, desagradábl. Kwántu tem' e bleki tábatin ta kunsumí é so, sin ningún hende hasi kaso di djé, mi no sâ, pero awó el a kuminsá ta supla, hincha manera djindja, trose, skuma, bati bini ariba mjentras ku fo'i e jaga den su kustía a kuminsá sípl un stropi morto ku a bati Su Ekselensja su nanishi ku un ajó ku tá na kareda ‘Excellentie’ a sali fo'i den Kolón, bira pariba.....

Luis H. Daal

Madrit, 1962.

Eindnoten:

- 1 Ahán, anto t'abo tá Tòchi....
- 2 Sí, mener.
- 3 Parse bo t' un hòmbr di importansha aki, Tòchi.
- 4 Ami sigur ku no, mener, pero loke t'abo.... Ha, ha, ha!
- 5 Tòchi, m'a bin' mira kón tá aki banda. Bon, tá loke mi ta kana hasi tur kaminda. I m'a pensa, pakiko min' ta baj dal un bwèlta den Kolón tambe?
- 6 Bo tin rasón, mi shon. Tá un honor pa Kolón....
- 7 No bisa asina. No tuma e kos akí na pechu. Loke ta pasa tá ku mi ta interesá di sâ kiko ta sosedé....
- 8 Sosedé n' ta sosedé nada; loke tin tá; miserja. mi shon. i hopi porkería. bòmbòshi....
- 9 Anto bo tin di kompañami, mustrami tur kos.
- 10 Ban mira, un pa un: no tur paréw!
- 11 T' un bèrgwensa e kos akí tá....
- 12 Kisás Ekselensja por dunanos un man....
- (13) Ma mi tin gana di sâ kiko esaki tá....

Spelen der liefde

Je zegt altijd dat ik schrei
Als je lacht en dat ik lach
Als jij schreit...
Ook zeg je altijd dat wij anders
Zijn en elkaar daarom niet begrijpen.

Je zegt dat onze harten zo
Anders kloppen en maakt mij wanhopig
Door te zeggen dat onze harten zo heel anders kloppen
Terwijl ik weet dat je bedoelt
Dat we niet voor elkaar bestemd zijn.

En altijd zeg je dat we elkaar niet begrijpen
Omdat ik warm word als jij
Bibbert van kou
En je zegt dat mijn huid verschroeit in de winter

En altijd zeg je ook dat ik koud word
Als jij gloeiend van warmte tot mij komt
En dat ik jouw wangen juist wil kussen
-Het is een beetje om te lachen-
Als er klompen ijs lopen van je rug.

Frank Martinus Arion

Uit de te verschijnen bundel:

ZOMER DAG DROMEN

[Gedichten C. de Haseth]

Plantage

de plantage sterft.
uitgezogen grond
pompende molens.....

de slaven zijn weg
mensen geworden.

de plantage sterft.

binnen
in 't landhuis
leeft de shon
een stervend leven....

de slaven zijn mensen geworden.

C. de Haseth

Saliña

door de modder
in de saliña
heb ik gelopen.

de modder
-zout-
brandde
in de schrammen
aan mijn benen
-cactusschrammen-

de modder
-bruin-
zoog mij vast.

de modder
-stinkend-
kuste mij
als wilde ze me
bij zich houden
als wilde ze me
niet meer laten gaan

ik gilde
en kwam vrij.

C. de Haseth

Orígenes y evolución del Papiamentu (II): dr. H.L.A. van Wijk

En el considerablemente reducido material morfológico del papiamentu no ha quedado más que una sola palabra de indiscutible origen africano, a saber: el sufijo denominador de plural ‘nan’, que hace a la vez de pronombre personal para la 3ª persona del plural. Además es probable que las formas enfáticas del pronombre personal ‘ámi’ y ‘ábo’, empleadas para acentuar las correspondientes débiles ‘mi’ (yo) y ‘bo’ (tú o vos) hayan sufrido la influencia de formas análogas de diferentes idiomas negros.

Por el contrario, la fonética y la entonación, al igual que la estructura gramatical del papiamentu presentan particularidades que son características de las lenguas africanas.

Así vemos que el curazoleño, como casi todas las lenguas criollas, muestra destacada tendencia a suprimir la sílaba inicial de los vocablos largos:

‘tende’ = port. ‘entender’, ‘mashá’ = esp. port. ‘demasiado’, ‘riska’ = port. ‘arriscar’, ‘nifiká’ = port. esp. ‘significar’.

También gusta el papiamentu de anteponer una ‘h’ aspirada a la sílaba inicial:

‘habri’ = port. esp. ‘abrir’, ‘haltu’ = port. esp. ‘alto’, ‘hasa’ = port. esp. ‘as(s)ar’, ‘hunta’ = port. esp. ‘untar’.

Tal ‘h’ heterogénea y antietimológica puede explicarse por la repugnancia que comprobamos en muchas lenguas negras a la vocal como sonido inicial.

Otra particularidad que el papiamentu tiene en común con gran número de lenguas africanas es la fuerte nasalización de las vocales: ‘fruminga’ = port. ‘formiga’, ‘nenga’ = port. esp. ‘negar’, ‘landa’ = port. esp. ‘nadar’, ‘sumpinja’ = port. ‘espinha’.

Del mismo modo encontramos en otros idiomas negros la articulación muy relajada o la desaparición de la ‘r’ implosiva y la ‘r’ final:

‘la(r)ga’ = port. esp. ‘largar’, ‘pafó(r)’ = port. ‘para fóra’, ‘piská(r)’ = port. esp. ‘pescado’, ‘mashá(r)’ = esp. port. ‘demasiado’.

Finalmente conviene mencionar la débil aspiración de la jota velar fricativa sorda del español normal:

‘biaha’ = esp. ‘viaje’, ‘hende’ = esp. ‘gente’, ‘lihé’ = esp. ‘ligero’. Esta ‘h’ desaparece en palabras como ‘pareu’ = esp. ‘parejo’, ‘leu’ = esp. ‘lejos’, ‘trabau’ o ‘trabou’ = esp. ‘trabajo’, ‘para’ = esp. ‘pájaro’.

En Aruba se dice ‘parha’ por ‘pájaro’, es decir, conservándose la aspiración de la ‘jota’ española.

Como había dicho al principio, a raíz de la conquista de Curazao por los holandeses el español queda eliminado. Esto implica que el papiamentu se ha producido sin intervención del castellano a base del afro-portugués importado en Curazao⁽¹⁾.

Rodolfo Lenz, en su excelente estudio sobre el papiamentu⁽²⁾, así como todos los lingüistas que se han ocupado del tema, sustentaban la teoría errónea de que el castellano contribuyó ya desde el principio a la formación del habla antillana.

El afroportugués y no el afroespañol es para mí el primer dialecto que se habló en Curazao, opinión de la cual participa Tomás Navarro en su artículo citado al pie. El que los negros traídos a esta isla hablaban entre sí primeramente el negroportugués aprendido ya en Africa, lo prueban las notables analogías que muestran el curazoleño y el negroportugués de Africa y Asia, y no menos la circunstancia de que los elementos básicos de la gramática del papiamentu son principalmente lusitanos. Así vemos que la partícula ‘lo’ (port. ‘logo’), que en papiamentu sirve para expresar el aspecto futuro, se presenta en la misma forma y con idéntica función en el malayo-portugués; el dialecto indoportugués de Macau conserva la forma original ‘logo’.

‘Bai’ (port. ‘vai’, él va) forma generalizada en el papiamentu por ‘ir’ se usa con el mismo significado en el negro-portugués de las islas del Cabo Verde y en el dialecto criollo de Macau. Las formas del pronombre personal concuerdan igualmente con las del portugués; lo mismo cabe decir del pronombre interrogativo ‘ken’, derivado del port. ‘quem’ (quién). Adverbios como ‘fó’ y ‘afó’ (port. ‘fóra’), ‘ainda’ (port. ‘ainda’), ‘anto’ (port. ‘então’ y ‘anton’ en el portugués de las islas del Cabo Verde), ‘semper’ (port. ‘sempre’), ‘tambe’ (port. ‘também’) son todos de indiscutible origen lusitano.

Otro tanto es el caso de las preposiciones ‘denter’, apocopada en ‘den’ (= port.

(1) Comparte por completo este punto de vista Tomás Navarro, ‘Observaciones sobre el papiamentu’. (en NRFH, VII, 1951/ pag. 188)

(2) ‘El papiamentu, la lengua criolla de Curazao’. Anales de la Universidad de Chile, Santiago de Chile, 1926-1927.

‘dentre’, y también ‘den’ en el brasileño vulgar) y ‘te’ (port. ‘até’) Portuguesa es también la preposición ‘na’ (= en) que encontramos en esta forma en el negro-portugués de las islas del Cabo Verde, en el Sranan Tongo, es decir, el negroinglés del Surinam y el negroholandés de las antiguas Antillas danesas.

De origen lusitano es asimismo el vital sufijo ‘mentu’ (port. ‘mento’). A este propósito quisiera llamar la atención hacia el nombre mismo ‘papiamentu’, vocablo derivado mediante el sufijo ‘mentu’ del verbo ‘papia’ (hablar). que procede del portugués ‘papear’ (parlotear, charlar). En consecuencia ‘papiamentu’ significa ‘parloteo’. ‘charla’.

Al padre M.D. Latour y al ministro protestante A.J.C. Krafft, que, a juzgar por sus recientes publicaciones sobre los orígenes del papiamentu, están, como tantos otros firmemente convencidos del origen español de esta lengua, me atrevo a preguntarles cómo explican entonces que el chapurreo de los negros curazoleños del siglo XVII, calificado por los numerosos partidarios de la teoría de una derivación castellana del dialecto criollo de las Antillas holandesas de ‘español chapurreado’, haya recibido una denominación constituida por dos elementos puramente portugueses?

Si lo que hablaban esos esclavos negros era en realidad español chapurreado. por qué no designar la lengua con el nombre de ‘papeamiento’ por ejemplo. que sería el exacto equivalente castellano de papiamentu?

Precisamente el marcado sabor lusitano del nombre papiamentu constituye en mi modesta opinión una prueba más de la filiación negroportuguesa de la lengua criolla de las tres islas de Sotavento.

Otro argumento en favor de tal filiación me parece el que el elemento lusitano del vocabulario curazoleño contenga más de 70 vocablos portugueses que figuran también en el negroinglés del Surinam con la misma y característica forma que ofrecen en el papiamentu.

Hasta ahora el papiamentu por su elevado número de elementos castellanos ha sido considerado como el único dialecto criollo de origen español. Estimo. sin embargo. haber demostrado que no es el castellano. sino el portugués en su modalidad acriollada africano-occidental el que ha constituido la base del papiamentu, que empezó a desarrollarse a partir de la segunda mitad del siglo XVII en el Curazao dominado por Holanda. Resulta, pues, que no cabe hablar de negroespañol, ya que los españoles impusieron su lengua a la población autóctona

de todo el Nuevo Mundo.

Por qué iban a adoptar con la población de las islas de Sotavento diferente actitud, entendiéndose con ella en un español chapurreado? En efecto, como ya queda dicho al principio, los indios de Curazao y Bonaire, que en 1634 se dirigieron a Venezuela a informar del desembarco de los holandeses, hablaban castellano puro, si bien no sabían escribir.

Ya vimos que el español desapareció de la escena curazoleña, cuando los holandeses tras apoderarse de la isla expulsaron las reducidas fuerzas españolas en ella destacadas. Después de una ausencia de muchos años reapareció el castellano en Curazao, esta vez con carácter definitivo y traído por los misioneros procedentes de las colonias españolas que a fines del siglo XVII predicaron, al principio a escondidas, la fe católica entre la población de color. De Aruba sabemos que ya en 1669 había indios de habla española que habían recibido el bautismo católico y eran visitados regularmente por sacerdotes del litoral venezolano. Es muy bien posible que en esta isla, en la que los holandeses dejaron siempre en libertad a los indios caribes y en la que apenas si se introdujeron esclavos, el español nunca haya dejado de practicarse.

Estos sacerdotes de habla española que se encargaron de la difusión del catolicismo entre los negros de Curazao, han influido de tal modo en la evolución lingüística de la isla que el carácter afroportugués del papiamentu fue perdiéndose en gran parte, hispanizándose fuertemente la lengua. La entrada en Curazao de numerosos venezolanos y colombianos que fueron a establecerse en ella a principios del siglo XIX por motivos políticos o económicos así como la intensificación del tráfico comercial con Centro y Sudamérica, han acelerado notablemente el ritmo en que los elementos españoles se incorporaron al papiamentu.

Su exíguo caudal lo enriqueció la jerga antillana incorporando vocablos españoles principalmente. De esta manera se remedió la extraordinaria escasez de expresiones para designar conceptos abstractos y matizar la lengua, hispanizándose a la vez numerosos nombres de cosa. Excusado decir que la hispanización y desacriollamiento cada vez más intensos del primitivo papiamentu no se limitaron al vocabulario.

En efecto, también la fonética afroportuguesa original hubo de ceder ante la española. Así vemos por ejemplo que la ‘f’ inicial fue sustituida por una ‘h’ débilmente aspirada, la cual a su vez tiende a desaparecer (hamber. amber por

esp. ‘hambre’, port. ‘fome’; ‘heru’ = esp. ‘hierro’, port. ‘ferro’, ‘(h)asi’ = esp. ‘hacer’, port. ‘fazer’); el grupo portugués -‘it’- quedó reemplazado por el esp. -‘ch’- (‘ocho’ = esp. ‘ocho’ en vez del port. ‘oito’; ‘(a)nochi’ = esp. ‘noche’ en lugar del port. ‘noite’).

Igualmente predominan ahora las palabras con diptongación española: ‘nwebe’ = esp. ‘nueve’ en vez del port. ‘nove’; ‘shete’ = esp. ‘siete’ en lugar del port. ‘sete’; ‘wesu’ = esp. ‘hueso’ en vez del port. ‘ôssu’; ‘webu’ = esp. ‘huevo’ en lugar del port. ‘ôvo’.

En este respecto quisiera mencionar algunos curiosos ejemplos de asimilación parcial de la fonética negroportuguesa a la española. Al consolidarse la jerga de los esclavos negros en Curazao, una vez ‘elevada hacia’ el castellano oficial, un determinado número de palabras portuguesas sufrió una asimilación parcial al castellano, verbigracia ‘harinja’ del port. ‘farinha’, pero influenciado por el cast. ‘harina’; ‘donjo’ = port. ‘donho’ + esp. ‘dueño’; ‘palomba’ = port. ‘pomba’ + esp. ‘paloma’: ‘heru’ = port. ‘ferro’ + cast. ‘hierro’. Los negros del Surinam emplean la denominación ‘ferru’, conservando pues la ‘f’ portuguesa, que en el papiamentu por ‘presión’ española se convirtió en ‘h’.

En el terreno morfológico y sintáctico podríamos comprobar idénticas tendencias, si dispusiésemos de textos de los siglos XVII y XVIII, que nos permitieran comparar el papiamentu actual con la modalidad anterior al ochocientos. Pero por desgracia los dos textos más antiguos que conocemos remontan a 1843 y 1844 respectivamente.

Sin embargo, persiste el sello portugués en la relajación y oscurecimiento de las vocales átonas, en la fuerte nasalización - si bien hemos visto que este fenómeno es también característico de las lenguas africanas - y en las palabras de primera necesidad como ‘basora’ ‘escoba’ = port. ‘vassoura’, ‘binja’ ‘vino’ = port. ‘vinho’, ‘buraku’ ‘agujero’ = port. ‘buraco’. ‘bom’ ‘bueno’ = port. ‘bom’. ‘korá’ ‘colorado’, ‘rojo’ = port. ‘córado’, ‘chumbu’ ‘plomo’ = port. ‘chumbo’, ‘fika’ ‘hincar’, ‘quedar(se)’ = port. ‘ficar’, ‘foya’ ‘hoja’ = port. ‘folha’. ‘galinja’ port. ‘galinha’, ‘lomba’ ‘lomo, espalda’ = port. ‘lombo’, ‘nobo’ ‘nuevo’ = port. ‘nôvo’, ‘placa’ ‘dinero’ = port. ‘placa’, ‘porta’ = port. ‘porta’. ‘pretu’. ‘prietu, negro’ = port. ‘preto’, ‘sumpinja’ ‘espina’ = port. ‘espinha’. ‘sonjo’ = port. ‘sonho’, ‘unda’ ‘donde’ = port. ‘onde’.

Ya afirmé que el material morfológico es también de origen portugués principalmente, pero dada la afinidad entre el portugués y el español, muchas veces no es posible determinar de cuál de las lenguas iberorrománicas procede un vocablo determinado.

(contintúa)